

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Matinová

Právní ochrana dítěte v rámci Evropské unie

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Katedra: Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce: 10.července 2008

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Anna Matě!

Poděkování:

Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., za odborné vedení a cenné rady

Mgr. Miloš Jířík, za nepostradatelnou pomoc a věnovaný čas

Mgr. Václav Haták

Obsah

Obsah	1
I. Úvod	3
II. Pojem „ Právní ochrana dítěte“	5
III. Vývoj mezinárodní ochrany dítěte	6
IV. Právní ochrana dítěte z hlediska českého práva	8
1. Rodičovská zodpovědnost:	9
1.1. Nositelé rodičovské zodpovědnosti:	9
1.2. Zastupování dítěte:.....	10
1.3. Pozastavení výkonu, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti:.....	10
1.3.1. Pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti:	10
1.3.2. Omezení rodičovské zodpovědnosti:	11
1.3.3. Zbavení rodičovské zodpovědnosti:	11
2. Práva dítěte:	11
3. Intervence státních orgánů do výkonu práv rodičů a dítěte	12
3.1. Sociálněprávní ochrana :.....	13
3.2. Výchovná opatření:.....	13
3.3. Pozastavení výkonu, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti:.....	14
4. Výživné.....	14
V. Právní ochrana dítěte v zákoně o mezinárodním právu soukromém a v Haagské úmluvě o ochraně dětí	15
1. Zákon o mezinárodním právu soukromém:.....	15
2. Haagská úmluva o ochraně dětí:.....	17
VI. Evropské právo	19
1. Česká republika jako člen EU:	19
2. Evropské právo soukromé:	19
VII. Prameny práva EU	20
1. Primární právo:	20
1.1. Zakládací smlouvy:.....	20
1.2. Smlouvy o přistoupení:	20
1.3. obecné právní zásady evropského práva:.....	21
1.4. základní lidská práva:	21
2. Sekundární právo:.....	21
2.1. Nařízení:.....	21
2.2. Směrnice:	22
2.3. Rozhodnutí :.....	22
2.4. Doporučení a stanoviska:	23
2.5. Atypické právní akty sekundárního práva:	23
3. soudcovské právo :	23
4. Další prameny evropského práva:	24
5. Unifikace evropského práva:	24
6. Vnitrostátní implementace komunitárních nařízení:	25
VIII. Právní ochrana dítěte v rámci EU	27
1. Nařízení 2201/2003 (Brusel IIa)	29
1. Oblast působnosti nařízení:.....	29
2. Vztah nařízení Brusel IIa k některým mnohostranným úmluvám	32
2.1. Vztah k Haagské úmluvě ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí:	33

3. Příslušnost v řízení o věcech týkajících se rodičovské zodpovědnosti:.....	33
3.1. Obecné pravidlo – stát obvyklého bydliště dítěte:.....	33
3.2. Výjimky z obecného pravidla:.....	35
3.2.1. zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého bydliště:.....	35
3.2.2. Příslušnost rozvodového soudu ve věcech rodičovské zodpovědnosti	36
3.2.3. Příslušnost soudu členského státu, k němuž má dítě silný vztah	36
3.2.4. Příslušnost založená na přítomnosti dítěte	37
3.2.5. Zbytková příslušnost:.....	37
3.3. Postoupení věci vhodněji umístěnému soudu:.....	37
3.4. Příslušnost v případech únosu dítěte.....	37
4. Řízení před soudem.....	38
4.1. Přezkoumání přípustnosti:	39
4.2. Litispendence a závislá žaloba:.....	40
4.3. Předběžná a zajišťovací opatření:	40
5. Uznávání a výkon rozhodnutí:.....	41
5.1. Uznávání rozhodnutí:.....	41
5.1.1. Důvody pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti:	42
5.2. Výkon rozhodnutí:.....	44
5.2.1. Opravné prostředky proti rozhodnutí o vykonatelnosti:	45
5.2.2. Částečný výkon rozhodnutí:.....	45
5.2.3. Vykonatelnost rozhodnutí o právu na styk s dítětem	46
6. Spolupráce mezi ústředními orgány ve věcech rodičovské zodpovědnosti:.....	48
6.1. Umístění dítěte v jiném členském státě:	48
2. Úprava výživného v evropském právu	49
IX. Mezinárodní únosy dětí.....	51
1. Nařízení Brusel IIa.....	52
1.1. Příslušnost soudů:	52
2. Navrácení dítěte:	53
2. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech.....	54
mezinárodních únosů dětí.....	54
1. Protiprávní přemístění nebo zadržení:	55
2. Soudní pravomoc v případech protiprávního přemístění a zadržení dítěte:	56
3. Ústřední orgány:.....	56
4. Návrat dítěte:.....	57
3.1. Řízení o navrácení dítěte:.....	57
3.2. Rozhodnutí o nenavrácení dítěte:.....	58
3. Shrnutí:	59
X. Závěr.....	61
Literatura.....	63

I. Úvod

Tématem předložené diplomové práce je právní ochrana dítěte v rámci Evropské unie. Vybrané téma považuji za aktuální kromě jiného s ohledem na otevření hranic České republiky a umožnění volného pohybu osob včetně jejich usazování na území ostatních států Evropské unie v souvislosti se vstupem České republiky do EU. V rámci otevřené Evropy jejíž součástí je nyní i Česká republika dochází ve stále větší míře k nárůstu počtu mezinárodních manželství a partnerství českých občanů s cizinci. Dochází také k usazování českých rodin na území jiných členských států EU. S těmito jevy mimo jiné rovněž souvisí rostoucí počet rozpadů manželství nebo partnerství a rostoucí počet sporů v oblasti otázek výchovy a péče o dítě s mezinárodním prvkem.

V oboru mezinárodního práva soukromého se tak dostávají ve stále větší míře do popředí i právní normy z oblasti rodinného práva. V každém z členských států EU je rodinné právo upraveno především ve vlastních vnitrostátních normách. Pravidla normativně zakotvená v těchto předpisech se od sebe nicméně v jednotlivých státech často výrazně odlišují. S ohledem na nutnost sjednocení některých norem z oblasti rodinného práva s přítomností mezinárodního prvku vznikla potřeba přijetí mezinárodních a rovněž komunitárních opatření upravujících problematiku rodinného práva, a to především otázky manželství, rodičovské zodpovědnosti a péče o dítě. Přistoupením tehdejší Československé republiky k Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého v roce 1968 a přistoupením České republiky k EU v roce 2004 získal náš stát možnost podílet se rovněž na tvorbě nových právních předpisů ve zkoumané oblasti, nejprve na mezinárodní úrovni a později rovněž na úrovni komunitární.

Stěžejním předpisem unifikujícím oblast mezinárodního práva soukromého na komunitární úrovni je Bruselská úmluva z roku 1968 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, jejíž obsah byl později včleněn do nařízení Rady ES č. 44/2001, tzv. Brusel I. Do věcné působnosti této úmluvy ani pozdějšího nařízení však nespádaly veškeré občanskoprávní oblasti. Vyňata byla mimo jiné oblast rodinného práva, tzn. věci manželské, věci rodičovské zodpovědnosti atd. V současné době je zásadním komunitárním předpisem z oblasti rodinného práva nařízení 2201/2003 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti, tzv. Brusel IIa.

Cílem této práce je podat přehled forem právní ochrany dítěte v rámci České republiky a Evropské Unie. Práce je zaměřena na nejdůležitější právní předpisy České

republiky a nejdůležitější komunitární předpisy, které obsahují právní úpravu ochrany dítěte, stejně tak se soustředí na nejvýznamnější mezinárodní smlouvy, jimiž jsou vázány členské státy EU. V první části práce je podán přehled zejména hmotněprávní úpravy právní ochrany dítěte v České republice. Ve druhé části je popsána právní ochrana dítěte z hlediska práva EU, včetně přehledu pramenů komunitárního práva a jejich vzájemných vztahů, a dále je doplněn popis vzájemných vztahů mezi komunitárními předpisy a jinými mezinárodními smlouvami upravujícími oblast rodinného práva. Pozornost je věnována zejména mezinárodnímu právu soukromému procesnímu, tj. pravidlům mezinárodní soudní pravomoci a souvisejícím normám upravujícím procesní pravidla řízení před soudem nebo jiným pověřeným orgánem, dále také uznání a výkonu rozhodnutí justičních orgánů z jiných členských států.

Zvláštní kapitola je věnována v dnešní době stále více aktuální problematice mezinárodního únosu dětí, která je předmětem úpravy Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 a také nařízení Brusel IIa.

Pojednání o problematice právní ochrany dítěte v Evropské unii a popis relevantních pramenů práva a způsobu výkladu zkoumaných předpisů obsažené v této práci by měly napomoci lepšímu pochopení této rozvíjející se právní problematiky, která, jak bylo nastíněno výše, nabývá na aktuálnosti ve stále větší míře s ohledem na společenské změny, kterými prochází jak Evropa tak i Česká republika.

II. Pojem „Právní ochrana dítěte“

Úmluva o právech dítěte definuje ve svém prvním článku dítě jako každou lidskou bytost, která je mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, který se na dítě vztahuje, nedosáhla zletilosti dříve.

Dítě je subjektem práv a povinností stejně jako dospělý člověk. Veškerá práva, která jednotlivé státy stanovují pro své občany, se týkají i dítěte a náležejí mu. Práva dítěte jsou právy člověka, avšak takového člověka, který by si bez pomoci dospělých nebyl schopen poradit a mnohé z těchto práv by nebyl schopen realizovat. Vzhledem k dlouhodobé nezralosti dítěte a jeho odkázanosti na jiné jsou ale právním řádem stanovena vedle základních občanských práv ještě zvláštní práva, která přísluší pouze dětem a slouží především k jejich ochraně.

Současná právní úprava vyvozuje většinu práv dítěte především z konkrétních vzájemných práv a povinností dítěte a dalších subjektů, zejména jeho zákonných zástupců. Stát je garantem těchto práv a jejich realizace přísluší rodičům či jiným zákonným zástupcům dítěte.

O všechny děti je zapotřebí pečovat a starat se o ně. Ve většině případů jsou za to odpovědní jejich rodiče. Proto se při popisování povinností a práv při péči o dítě používá termín „rodičovská zodpovědnost“. Koncept „rodičovské zodpovědnosti“ zahrnuje povinnosti a práva starat se o osobu a majetek dítěte. Je zde zahrnuta povinnost zajistit dítěti přístřeší, stravu a šatstvo a také odpovědnost za výchovu dítěte. Dále je zahrnuta povinnost starat se o případný majetek dítěte. Zahrnuto je také právo dítě zastupovat při právních úkonech.

Osoby, které mají rodičovskou zodpovědnost vůči dítěti, se označují jako „nosičelé rodičovské zodpovědnosti“. Ve většině případů nesou tuto zodpovědnost rodiče. Pokud však rodiče zemřou nebo nejsou schopni či oprávněni se o dítě starat, může být k zastupování dítěte jmenován opatrovník. Opatrovníkem může být příbuzný, třetí osoba nebo instituce.

Pokud rodiče žijí ve společné domácnosti, obvykle vykonávají rodičovskou zodpovědnost vůči svým dětem společně v souladu se zákonem. Pokud se však rodiče rozvedou nebo dojde k rozluce, musí se rozhodnout, jak bude tato zodpovědnost v budoucnu vykonávána. Rodiče se mohou rozhodnout, že dítě bude střídavě žít s oběma rodiči, nebo pouze s jedním rodičem. V tomto druhém případě má druhý rodič obvykle právo dítě v určitou dobu navštěvovat. Rodiče se mohou na těchto věcech vzájemně

dohodnout, popřípadě se obrátit na soud.

V případě soudního rozhodování soud určí, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy. Rodič, kterému je výchova dítěte svěřena, mimo jiné rozhoduje o tom, kde bude dítě žít. Soud může svěřit dítě do společné výchovy obou rodičů (společná výchova) nebo do výchovy jednoho z rodičů (výhradní výchova). Pokud je dítě svěřeno do výchovy pouze jednoho z rodičů, má druhý rodič často právo dítě v určitou dobu vidět (právo styku s dítětem a právo dítě navštěvovat).

Pravidla výchovy dítěte a styku s dítětem se v jednotlivých členských státech liší. V určitých případech může být nezbytné uznání a výkon rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti v jiném členském státě.

III. Vývoj mezinárodní ochrany dítěte

Počátky mezinárodní ochrany dětí se datují zhruba k prvními desetiletí 20.století. Prvními mezinárodními smlouvami uzavřenými k ochraně práv dítěte byly smlouvy o potlačení obchodu s děvčaty a dětmi. Další právní ochrana byla dětem poskytnuta Mezinárodní organizací práce (ILO), která mezinárodními smlouvami upravovala nejnižší věk dítěte pro jeho přijetí do práce, omezení noční práce, povinné lékařské vyšetření aj. V roce 1920 byla v Ženevě zřízena Mezinárodní unie pomoci dětem (UISE), která ve svých počátcích především shromažďovala prostředky na pomoc dětem postiženým válkou. V roce 1923 vydala UISE dokument nazvaný Deklarace práv dítěte, který byl poté přijat Shromážděním Společnosti národů jako Ženevská deklarace práv dítěte. Tento dokument sice nebyl mezinárodně závazný, ale stal se rámcem vznikající mezinárodněprávní ochrany práv dítěte.

Po druhé světové válce, ve které docházelo k hromadnému porušování lidských práv, byla přijata Charta OSN, která zakotvovala základní lidská práva, předně právo na lidskou důstojnost a hodnotu lidské osobnosti. V návaznosti na Chartu OSN byla přijata Všeobecná deklarace lidských práv, která přiznává matce a dítěti nárok na zvláštní péči a pomoc a zároveň zrovnoprávňuje postavení manželských a nemanželských dětí z hlediska jejich sociální ochrany. Tragická situace dětí po druhé světové válce vedla k založení Mimořádného mezinárodního fondu na pomoc dětem, který měl poskytovat zdravotní a technické služby především dětem v Evropě. Tento fond se v roce 1953 změnil ve stálou agenturu OSN jako Dětský fond OSN (UNICEF). Postupně se tento

fond stal nejuživnější organizací, která hájí zájmy a potřeby dětí. V roce 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata Deklarace práv dítěte. Tuto deklaraci tvoří preambule a deset zásad. Hlavním principem je poskytnutí práv každému dítěti bez rozdílu. Dalšími zásadami je stanovena pomoc dítěti v jeho nejlepším zájmu, právo na jméno a státní občanství, právo na výhody ze sociálního zabezpečení, právo na přiměřenou výživu, bydlení a lékařskou péči a právo na vzdělání. Dítě by dále mělo být prvním, komu bude poskytnuta ochrana a pomoc. Je také vyzdvížena potřeba porozumění a lásky, bez níž by se osobnost dítěte nemohla plně vyvinout.

Dalšími dokumenty upravujícími mimo jiné právní ochranu dítěte byly oba mezinárodní paktů o lidských právech z roku 1966. Stěžejní je zejména ustanovení čl.24 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které chrání každé dítě před různými formami diskriminace. Smluvní státy jsou dále podle tohoto ustanovení povinny zajistit, že každé dítě po narození obdrží jméno a státní občanství.

V roce 1989 byla přijata Úmluva o právech dítěte. Úmluva se skládá ze tří částí, preambule, hmotněprávních norem a procesněprávních norem. Úmluva opět potvrzuje antidiskriminační klauzuli, která je bezvýjimečná a ukládá státům povinnost chránit každé dítě před diskriminací. Dalším principem je nutnost brát zřetel na nejlepší zájem dítěte při všech postupech, které se dítěte týkají. Úmluva dále obsahuje závazek smluvních stran zabezpečit zachování života a rozvoje dítěte. Ochrana dítěte je zde také poprvé zaměřena i na vnitřní rodinné vztahy. Úmluva ukládá smluvním státům, aby přijaly opatření k ochraně dětí před fyzickým a psychickým násilím, týráním, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením ze strany rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují.

V Evropě byly vedle těchto úmluv přijaty ještě další mezinárodní úmluvy, které významným způsobem přispívají k ochraně práv a zájmů dětí. Jde o Evropskou úmluvu o osvojení z roku 1967, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 a Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993. Dalším dokumentem je Evropská úmluva o výkonu práv dítěte, která byla otevřena k podpisu 25.ledna 1996 a vstoupila obecně v platnost 1.7.2000.

IV. Právní ochrana dítěte z hlediska českého práva

Základní právní ochrana dítěte je stanovena v Listině základních práv a svobod. Podle čl. 32 je rodičovství i rodina pod zvláštní ochranou zákona a zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Dále tento článek stanoví rovnost dětí narozených v manželství i mimo něj. Odstavec 4 článku 32 stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů. Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Pojem péče o děti je nepochybně širší než jejich výchova, přestože péče o děti jejich výchovu zahrnuje. Je zde upraveno i právo omezit rodičovská práva a možnost odloučení nezletilých dětí od rodičů, to vše jen na základě zákona. Omezení rodičovských práv, jakož i odloučení dítěte od jeho rodičů je možné jen pravomocným rozhodnutím soudu na základě zákona.

Rodiče mají při péči o dítě právo na pomoc státu.

Zákon o rodině č. 94/ 1963 je další právní normou, která upravuje právní ochranu dítěte. Normy rodinného práva jsou výrazně navázány na normy procesní. Rodinněprávní vztahy nelze ve většině případů zakládat, měnit nebo rušit bez ingerence soudní moci. Tato spojitost se projevuje nejen ve zvláštní úpravě řady nesporných řízení podle občanského soudního řádu, ale i odchylkami od obecné úpravy sporného řízení¹.

Česká republika je dále vázána řadou mezinárodních smluv a dále právem Evropského společenství. Mezi nejdůležitější mezinárodní smlouvy patří Úmluva o právech dítěte; Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí; Evropská úmluva o výkonu práv dětí; Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí; Evropská úmluva a postavení dětí narozených mimo manželství; Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí.

Právní ochrana dítěte je v Zákoně o rodině (ZoR) upravena v jeho druhé části. Hlava první druhé části upravuje rodičovskou zodpovědnost, v hlavě druhé jsou upravena výchovná opatření, v hlavě třetí určení rodičovství, v hlavě čtvrté osvojení a v hlavě páté poručenství a opatrovnictví. V části třetí hlavě první je dále upraveno výživné.

---

¹ HRUŠÁKOVÁ, M.: Zákon o rodině - komentář, 3. vydání 2005, str. XXIV.

1. Rodičovská zodpovědnost:

Podle § 31 zákona o rodině je rodičovská zodpovědnost souhrnem práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále jde o práva a povinnosti při zastupování dítěte a při správě jeho jmění. Rodičovskou zodpovědnost mají rodiče ovšem pouze k nezletilému dítěti. Rodičovská zodpovědnost náleží pouze tomu rodiči, který má plnou způsobilost k právním úkonům. Rodiče jsou při výkonu práv plynoucích z rodičovské zodpovědnosti povinni chránit zájmy dítěte. Rodiče řídí jednání dítěte a vykonávají nad tímto jednáním dohled. Co je možné považovat za zájem dítěte, je závislé na jeho věku a jeho rozumové vyspělosti. Právo a povinnost chránit zájmy dítěte je svým způsobem nadřazeno výkonu všech dalších práv a povinností. Zájmy dítěte by měl rodič chránit proti každému, kdo by chtěl dítěti způsobit jakoukoli újmu. Rodiče jsou oprávněni použít při výchově dítěte přiměřené výchovné prostředky. Z Úmluvy o právech dítěte vyplývá, že tyto prostředky se nesmí dotknout důstojnosti dítěte ani ohrozit jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

1.1. Nositelé rodičovské zodpovědnosti:

§ 34 stanoví, že rodičovská zodpovědnost za stanovených podmínek náleží oběma rodičům. V běžných záležitostech vykonávají rodiče práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti samostatně. Pokud by se rodiče neshodli na podstatných záležitostech ohledně výkonu rodičovské zodpovědnosti, musel by tento spor vyřešit soud.

Pokud by jeden z rodičů nežil, nebyl znám nebo neměl způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu nebo by byl zbaven rodičovské zodpovědnosti nebo mu byl její výkon pozastaven, náležela by rodičovská zodpovědnost pouze druhému rodiči. Pokud by rodičovská zodpovědnost nenáležela ani jednomu z rodičů, musel by být dítěti ustanoven opatrovník.

Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který je starší 16 let, má-li tento nezletilý potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících. Pojmem péče o dítě se v této souvislosti myslí zejména konkrétní péče o osobu dítěte. Nezletilý rodič se tedy smí o dítě osobně starat, zajišťovat jeho běžnou výživu a běžnou zdravotní péči. Zastupovat dítě a spravovat jeho jmění do jeho práv nenáleží až do nabytí zletilosti.²

---

² HRUŠÁKOVÁ, M.: Zákon o rodině - komentář, 3.vydání 2005, str. 111 a násl.

1.2. Zastupování dítěte:

Do obsahu rodičovské zodpovědnosti patří také právo a povinnost dítě zastupovat. Každé nezletilé dítě musí mít svého zákonného zástupce. Zákonným zástupcem je buď rodič dítěte nebo poručník ustanovený soudem. Zastoupit dítě je zákonný zástupce oprávněn zejména tehdy, když dítě není způsobilé vykonat právní úkon samo (§9 občanského zákoníku).³ Dítě je způsobilé k právnímu úkonu, jestliže je tento úkon svou povahou přiměřený rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku dítěte. Vzhledem k principu důsledné ochrany zájmů dítěte, může podle § 37b jednání zákonného zástupce týkající se nakládání s majetkem nezletilého posoudit soud v soudním řízení a k tomuto úkonu zástupci udělit souhlas.

Způsob, jakým by měli zákonní zástupci dítě zastupovat, není v zákoně uveden. V běžných záležitostech může být dítě zastoupeno jen jedním z rodičů. V podstatných záležitostech nebo tam, kde zastoupení oběma rodiči výslovně vyžaduje právní předpis, je v případě nesouhlasu jednoho z rodičů možnost postupu podle § 49 ZoR, tj. nahrazení souhlasu jednoho z rodičů rozhodnutím soudu.⁴

Podle § 37 ZoR nemůže žádný z rodičů zastoupit dítě v právních úkonech, při kterých by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů. V takovém případě ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude v řízení nebo při určitém právním úkonu dítě zastupovat. Tímto opatrovníkem většinou stanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí.

1.3. Pozastavení výkonu, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti:

1.3.1. Pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti:

Podle § 44 odst.1 ZoR může soud rozhodnout o pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti, pokud na straně rodiče existují závažné překážky, které mu ve výkonu rodičovské zodpovědnosti brání a dále pokud to vyžaduje zájem dítěte. Závažnou překážkou je myšlena překážka objektivního charakteru, tj. taková překážka, která nespočívá v nedostatečném výkonu rodičovské zodpovědnosti. Závažnou překážkou bránící rodiči ve výkonu rodičovské zodpovědnosti je například jeho dlouhodobá nepřítomnost v rodině, např. výkon trestu odnětí svobody⁵. Pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti není chápáno jako sankce pro rodiče, který řádně

---

³§ 9 OZ: Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., Zákon o rodině - komentář, 3.vydání 2005. str. 123 a násl.

⁵ tamtéž.

neplní své povinnosti. Po pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti je rodič i nadále jejím nositelem, ale práva a povinnosti z ní vyplývající nemůže vykonávat.

1.3.2. Omezení rodičovské zodpovědnosti:

Soud může rozhodnutím omezit rodičovskou zodpovědnost, pokud rodič řádně nevykonává povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a zároveň zájem dítěte vyžaduje, aby takové rozhodnutí bylo vydáno. V tomto rozhodnutí musí být konkrétně vymezen rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje. Omezit rodičovskou zodpovědnost lze jen ve vztahu ke konkrétnímu dítěti nebo dětem. Pokud soud omezí rodičovskou zodpovědnost jednoho z rodičů, koncentruje se výkon těch práv, v kterých byl jeden z rodičů omezen, v osobě druhého rodiče.

1.3.3. Zbavení rodičovské zodpovědnosti:

V určitých případech je nutné, aby ochrana dítěte převažovala nad základními lidskými právy a soud mohl svým rozhodnutím zbavit rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti v plném rozsahu. Zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejtvrdějším zásahem do vztahů mezi rodiči a dětmi. Důvody, pro které je možné zbavit rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti, jsou společensky natolik závažné, že takový soudní zásah je plně odůvodněný. Těmito důvody jsou jednak zneužívání rodičovské moci rodičem, jednak její zanedbávání závažným způsobem⁶. Zbavení rodičovské zodpovědnosti se vztahuje vždy ke konkrétnímu dítěti. Rodiče nelze zbavit rodičovské zodpovědnosti k dítěti, které se má teprve narodit. Zákon nevylučuje, aby v případě, kdy pominuly důvody pro zbavení rodičovské zodpovědnosti, které existovaly v době vyhlášení rozsudku, soud rodičovskou zodpovědnost obnovil. Takovému výroku by ale bránilo rozhodnutí o osvojení dítěte, jelikož na jeho základě zaniká právní vztah mezi rodičem a dítětem.

2. Práva dítěte:

Právní úprava obsažená v zákoně o rodině vychází především z Úmluvy o právech dítěte (New York, 1989). Dítě je rovnoprávným subjektem soukromoprávních vztahů v oblasti rodičovské zodpovědnosti, stejně jako dalších práv a povinností, kde druhým subjektem je rodič. Zdůrazněno je právo dítěte svobodně se vyjadřovat ke všem

---

⁶ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, C.H.Beck, 1999, str. 110.

rozhodnutím rodičů, které se týkají jeho podstatných záležitostí a dále právo dítěte být slyšeno ve vztahu ke státním orgánům. Jde o právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech. Dítě má právo se vyjádřit buď přímo, nebo prostřednictvím svého zástupce, případně prostřednictvím příslušného orgánu. Dítě se však nemusí účastnit každého řízení, které se ho týká. Soud by měl znát stanovisko dítěte zejména v řízeních o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů a také při rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem⁷.

Zohledněna je také skutečnost, že dítě se vyvíjí postupně. V závislosti na stupni jeho vývoje se zvyšuje také schopnost dítěte samostatně o sobě rozhodovat. V této souvislosti je stanoveno právo dítěte na získání všech potřebných informací. Podle zákona č.359/1999 Sb.,o sociálněprávní ochraně dětí má dítě právo požádat o pomoc orgán sociálněprávní ochrany, případně státní orgány, školy a školská a zdravotnická zařízení atd., a to i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Otázkou zůstává, do jaké míry jsou rodiče, soud nebo orgán sociálněprávní ochrany dítěte povinni brát zřetel na názor dítěte.⁸ Podle zákona o sociálněprávní ochraně dětí se vyjádření dítěte věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti. Naproti tomu, pokud jde o rodiče nebo o rozhodování soudu, neobsahuje zákon žádné ustanovení o tom, do jaké míry je potřeba se názoru dítěte věnovat. Čl. 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí obsahuje ustanovení o povinnosti opatrovníků, kteří by měli dítě nejen informovat o všech záležitostech, které se ho týkají, ale také vysvětlovat dítěti, jaké následky bude mít vyhovění nebo nevyhovění jeho názoru a možné důsledky soudních rozhodnutí vůbec.

3. Intervence státních orgánů do výkonu práv rodičů a dítěte

Zákon omezuje výkon rodičovských práv pouze tehdy, pokud tento výkon neoprávněně zasahuje do práv dítěte. Jinak je výkon rodičovských práv ve své podstatě autonomní a nepodléhá společenskému dohledu. V případě, že jsou práva dítěte ohrožena, nastupuje ze zákona povinnost státního orgánu do výkonu rodičovských práv zasáhnout. Zákon o rodině umožňuje použití jak určitých preventivních prostředků, tak prostředků, které omezují rodičovskou zodpovědnost. Předním hlediskem by měl být zájem o blaho dítěte⁹.

---

⁷ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, C.H.Beck, 1999, str. 99.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., Zákon o rodině - komentář, 3.vydání 2005, str. 145.

⁹ tamtéž.

3.1. Sociálněprávní ochrana :

Sociálněprávní ochrana vymezuje oprávnění státu a jeho orgánů k zásahům do rodinných vztahů v zájmu zabezpečení ochrany nezletilých dětí.

Oprávnění zasáhnout do rodinněprávních vztahů v zájmu dítěte je rozděleno mezi orgány sociálněprávní ochrany a soud. Nejvýznamnější patření jsou v pravomoci soudu.

Podle zákona o sociálněprávní ochraně dětí se pojmem sociálněprávní ochrana zejména rozumí:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

3.2. Výchovná opatření:

§ 43 ZoR vymezuje tato výchovná opatření:

- a) napomenutí nezletilého, jeho rodiče nebo jiné osoby, která narušuje jeho řádnou výchovu
- b) stanovení dohledu nad nezletilým
- c) uložení omezení, jež mají za cíl zabránit nezletilému v kontaktu s vlivy škodlivými pro jeho výchovu

Tato opatření může učinit jak orgán sociálněprávní ochrany, tak soud. Orgán sociálněprávní ochrany nepotřebuje schválení soudem. Měnit nebo rušit tato opatření může orgán, který je učinil.

Jednotlivá výchovná opatření mají různou povahu a účel, různá je také četnost jejich využívání. Všechna výchovná opatření jsou ukládána ve správním řízení.

Napomenutí je nejmírnějším výchovným opatřením. Dítě lze napomenout za předpokladu, že jeho duševní vyspělost umožňuje uvědomit si vlastní nevhodné chování a jeho možné důsledky. K napomenutí rodičů dochází při zanedbání nebo porušení povinností, které mají vůči dítěti. Třetími osobami mohou být jak příbuzní, tak cizí lidé, kteří narušují řádnou výchovu nezletilého.

Jestliže účinek napomenutí není dostačující, vysloví orgán sociálněprávní ochrany nebo soud nad nezletilým dohled. Dohled je prováděn za součinnosti školy nebo jiných občanských sdružení v místě bydliště nezletilého nebo na jeho pracovišti. Jestliže dohled nad osobou nezletilého nařídí soud, vykonává jej úřad obce s rozšířenou působností.

Uložení omezení nezletilému je ukládáno poměrně zřídka. Jde například o zákaz návštěv určitých druhů zábavních podniků nebo sportovních utkání. Kontrola dodržování toho opatření je ovšem zejména ve velkých městech značně problematická.

3.3. Pozastavení výkonu, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti:

Nejzávažnějším zásahem státního orgánu do výkonu rodičovských práv je pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti. (viz výše).

4. Výživné

Výživným se rozumí plnění, které se poskytuje za účelem zajištění osobních potřeb oprávněného¹⁰. Vůči dítěti mají vyživovací povinnost oba jeho rodiče bez ohledu na to, zda jim náleží či nenáleží rodičovská zodpovědnost. Rodiče se podílejí na výživě nezletilého v takovém rozsahu, jaký odpovídá jejich majetkovým poměrům a jejich schopnostem. Při určování rozsahu vyživovací povinnosti by proto měl být brán zřetel také na to, v jakém rozsahu se rodič podílí na péči o společnou domácnost a péči o dítě.

Vyživovací povinnost rodičů k dítěti trvá ode dne jeho narození (případně od právní moci osvojení) do doby, kdy je dítě schopné se samo uživit. Schopnost dítěte samo se uživit znamená jeho způsobilost zajišťovat si ze svých vlastních prostředků všechny odůvodněné potřeby.¹¹ Trvání vyživovací povinnosti není ukončeno dosažením zletilosti, ani dosažením hranice 26 let, která je významná například z hlediska sociálního zákonodárství. Dítě může nabýt schopnosti se samo živit i před dosažením 18 let. Po ukončení vyživovací povinnosti může být tato povinnost za splnění zákonných podmínek opět obnovena.

Pokud jeden z rodičů neplní vyživovací povinnost dobrovolně, případně v nedostatečné míře, rozhodne o jeho povinnosti soud. Při určování výše výživného by měl být brán zřetel nejen na rodičovy majetkové poměry a schopnosti, ale také na odůvodněné potřeby dítěte, případně také na míru uhrazení potřeb dítěte z přídavků na děti. Míra odůvodněných potřeb dítěte je závislá zejména na věku dítěte, jeho zdravotním stavu, přípravám na budoucí povolání, v neposlední řadě také na jeho zájmech a způsobu trávení volného času.

---

¹⁰ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M., Kurz občanského práva, C.H.BECK, 1999, str.165 a násl.

¹¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., Občanské právo hmotné 3, ASPI, 2002, str.150 a násl.

V. Právní ochrana dítěte v zákoně o mezinárodním právu soukromém a v Haagské úmluvě o ochraně dětí

Některé rodinněprávní vztahy v sobě mohou obsahovat prvek, který má vztah k zahraničí. Takové vztahy se označují jako právní vztahy s mezinárodním prvkem. Mezinárodní prvek je dán, pokud vztah k zahraničí má buď subjekt právního vztahu, skutečnost významná pro vznik a existenci právního vztahu, předmět právního vztahu nebo je právní vztah právně závislý na jiném právním vztahu, který obsahuje zahraniční prvek. Konkrétní právní vztah je možné považovat za soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem, jestliže vztah k zahraničí u některého jeho prvku je společensky dostatečně významný.¹²

1. Zákon o mezinárodním právu soukromém:

Kolizními normami mezinárodního práva soukromého je upraveno také rodinné právo. Důvodem této úpravy je zejména časté navazování rodinných vztahů mezi příslušníky jiných států a poměrně značné rozdíly v úpravách rodinného práva těchto států. Základní právní normou upravující v České republice mezinárodní právo soukromé a procesní je Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963. Ustanovení ZMPS se použijí, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká Republika vázána. (§2 ZMPS, čl.10 Ústavy). Přednostní užití mezinárodní smlouvy před vnitrostátní normou je v ČR častým jevem, neboť ČR je vázána řadou dvoustranných i vícestranných smluv, které upravují oblast rodinného práva.

Právní ochrana dítěte je v tomto zákoně upravena v jeho části první (Ustanovení kolizní a o právním postavení cizinců), oddílu prvním (Kolizní ustanovení) §23 - §31 a dále v části druhé (Mezinárodní právo procesní) oddíl první (Pravomoc českých justičních orgánů) v § 38 - § 42. ZMPS upravuje určení otcovství, vlastní vztahy mezi rodiči a dětmi, osvojení, poručenství a opatrovnictví.

Určení otcovství má velký význam pro vznik vztahu mezi rodičem a dítětem. ZMPS rozumí určení otcovství jak zjištění otcovství, tak jeho popření. Podle § 23 (1) se určení otcovství řídí právním řádem státu, jehož příslušnost nabylo dítě narozením (lex patriae). Pokud dítě při narození nabylo dvou státním příslušností, je nutné použít

---

¹² KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 6.vydání, 2004, str. 17 a násl.

k určení právního řádu státu, který bude aplikován, § 33 ZMPS.¹³ § 23 (2) ještě rozšiřuje použití českého práva na situace, kdy dítě žije v České republice a a použití českého právního řádu je v jeho zájmu.

Úprava vztahů mezi rodiči a dětmi je v ZMPS výrazně ovlivněna ustanoveními Haagské úmluvy o ochraně dětí. Kolizních norem této úmluvy se použije, i když právo, na které odkazují, není právem smluvního státu. Kolizní úprava obsažená v Úmluvě tedy nahrazuje používání kolizní úpravy obsažené v zákoně o mezinárodním právu soukromém. Úmluva se ale nevztahuje na určení otcovství, osvojení, způsobilost k právním úkonům a výživné. V těchto otázkách zůstává v platnosti úprava obsažená v ZMPS.

Vztahy mezi rodiči a dětmi se v otázkách výživy řídí právem státu, jehož příslušníkem je dítě. Rozhodující je státní příslušnost dítěte v době, která je pro řešení případ významná. Žije-li dítě v České republice, může být použito českého práva, pokud je to v zájmu dítěte. Pravomoc českých soudů ve věcech výživy je dána tehdy, pokud je dítě českým občanem, a to i tehdy, žije-li dítě v cizině.

Podle § 23 (1) se osvojení řídí právem státu, jehož příslušníkem je osvojitel. Osvojit dítě může buď jedna osoba nebo manželé. Pokud mají osvojující manželé různou státní příslušnost, musí být pro osvojení splněny podmínky, které jsou stanoveny v obou právních řádech osvojujících manželů. Kumulativní použití obou právních řádů je odůvodněno zájmem na tom, aby právní vztah vzniklý osvojením byl uznáván ve všech státech, ve kterých to přichází v úvahu, a vyloučily se tak komplikace v životních situacích zúčastněných osob.¹⁴ Českého právního řádu se použije, jestliže cizí právní řád, kterého by se použilo podle výše uvedeného kolizního pravidla, by osvojení nedovoloval buď vůbec nebo jen za mimořádně tíživých okolností a nebo jestliže osvojitel, nebo alespoň jeden z osvojujících manželů žije v České republice po delší dobu. Při řízení o osvojení se dále použije právního řádu státu, jehož je příslušníkem

---

¹³ § 33 ZMPS (1) Je-li někdo v rozhodné době státním občanem československým a považuje-li ho za svého příslušníka také jiný stát, je rozhodné státní občanství československé.

(2) Je-li někdo v rozhodné době zároveň příslušníkem několika cizích států, rozhoduje státní příslušnost nabytá naposled.

(3) Na toho, kdo v rozhodné době není příslušníkem žádného státu nebo jehož státní příslušnost nelze stanovit nebo nelze zjistit, které příslušnosti nabytá naposled, je třeba hledět, jako by byl příslušníkem toho státu, na jehož území měl v rozhodné době bydliště, a nelze-li to zjistit, na jehož území měl pobyt. Nelze-li ani to zjistit, je třeba postupovat, jako by šlo o československého občana.

¹⁴ KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, 2004, str. 365 a násl.

osvojevané dítě, a to pro posouzení, zda je při osvojení potřeba přihlédnout k souhlasu dítěte nebo jiných osob.

2. Haagská úmluva o ochraně dětí:

Haagská úmluva ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí byla přijata za účelem zlepšení ochrany dětí ve vztazích mezinárodní povahy a předcházení rozporů mezi jednotlivými právními systémy smluvních států, které se týkají pravomoci soudů, použitelného práva, uznávání a výkonu opatření na ochranu dětí. Cílem této Úmluvy je určit stát, jehož orgány mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby dítěte nebo jeho majetku, určit, jakého práva mají tyto orgány při výkonu své pravomoci používat, stanovit právo použitelné na rodičovskou zodpovědnost, uznávání a výkon těchto opatření na ochranu dětí ve smluvních státech a zajistit mezi orgány smluvních států spolupráci nezbytnou k dosažení cílů této Úmluvy. Pro účely této úmluvy zahrnuje výraz rodičovská zodpovědnost rodičovskou moc nebo jiný obdobný vzájemný vztah stanovující práva, pravomoci a povinnosti rodičů, opatrovníků nebo jiných zákonných zástupců ve vztahu k osobě nebo majetku dítěte.

Kolizních norem této úmluvy se použije, i když právo, na které odkazují, je právem státu, který není smluvní stranou této úmluvy. Kolizní úprava úmluvy je proto obecně použitelná a nahrazuje dosavadní kolizní úpravy ve smluvních státech.

V českém právu se vztahy mezi rodiči a dětmi s mezinárodním prvkem řídí kromě otázek výživy Haagskou úmluvou.

Podle kolizních norem Haagské úmluvy o ochraně dětí se opatření na ochranu osoby dítěte a jeho majetku řídí právem orgánu smluvního státu, který podle této úmluvy pravomocným k vedení řízení. Tzn., že pokud podle Úmluvy přísluší pravomoc českým soudům, postupují podle českého hmotného práva. Pravomoc českých soudů je dána, jestliže má nezletilé dítě v České republice obvyklé bydliště. Vyžaduje-li to ochrana dítěte, lze výjimečně použít právo jiného státu nebo k němu alespoň přihlédnout. V tomto případě jde o právo státu, k němuž má daná situace podstatný vztah. Změní-li se obvyklé bydliště dítěte do jiného smluvního státu, řídí se od té doby právem tohoto jiného státu.

Výkon rodičovské zodpovědnosti se řídí právem státu obvyklého bydliště dítěte. Rodičovská zodpovědnost může být odňata nebo omezena opatřeními přijatými podle čl.18 Úmluvy.

Použití práva určeného podle kolizních norem Úmluvy může být odmítnuto pouze pro zjevný rozpor s veřejným pořádkem, ale pouze s ohledem na nejlepší zájmy dítěte.

VI. Evropské právo

Pojem evropské právo má mnoho významů, v rámci této práce bude užíván ve smyslu souboru právních norem Evropské unie (unijní právo) a Evropských společenství (komunitární právo). Jde o dva právní systémy, které jsou nezávislé na systému mezinárodního práva veřejného a právních řádech jednotlivých členských i jiných států.¹⁵

Evropské právo bývá znázorňováno modelem tří pilířů. První pilíř tvoří komunitární právo, tedy právní úprava tří evropských společenství (ES, ESUO, EUROATOM). Druhý pilíř tvoří společná zahraniční a bezpečnostní politika, třetí pilíř obsahuje spolupráci členských států v trestních věcech.

1. Česká republika jako člen EU:

Česká republika přistoupila k Evropské unii 1.4. 2004. Od tohoto okamžiku se Česká republika stala smluvní stranou Smlouvy o Evropské unii a zavázala se být činná v rámci druhého a třetího pilíře EU, tzn. že od 1.4. 2004 platí v České republice kromě vnitrostátních právních pramenů také evropské právo. Nařízení a směrnice Společenství jsou součástí právního řádu České republiky a jsou nadřazeny zákonům a ostatním vnitrostátním právním předpisům. České soudy tedy nebudou zohledňovat právní předpisy, které jsou v rozporu s právem Společenství.

2. Evropské právo soukromé:

Soubor evropských právních předpisů, které upravují soukromoprávní vztahy s mezinárodní prvkem nebo obsahují právní normy mezinárodního práva procesního, se označuje evropské mezinárodní právo soukromé¹⁶.

Podle čl. 61 SES přijímá Rada EU opatření v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech podle čl. 65 SES. Podle článku 65 SES jde o opatření k zajištění zlepšení a zjednodušení systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností, spolupráce při obstarávání důkazů, uznávání a výkonu soudních a mimosoudních písemností v občanských a obchodních věcech, dále opatření na podporu slučitelnosti kolizních norem platných v jednotlivých členských státech a také opatření k odstraňování překážek řádného průběhu občanskoprávního řízení, popřípadě podporu slučitelnosti úpravy občanskoprávního řízení v členských státech.

---

¹⁵ TICHÝ, L., Evropské právo, 3.vydání, 2006, str. 26 a násl.

¹⁶ KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 6.vydání, 2004, str. 53 a násl.

Rada může podle článku 94 SES vydávat směrnice, aby bylo docíleno sblížení právních předpisů jednotlivých členských států.

VII. Prameny práva EU

Právo Evropské unie zahrnuje jak právo Evropského společenství (tzv. komunitární právo), tak právo v oblasti druhého a třetího pilíře (tzv. unijní právo). Právní základ evropské integrace a systém práva Evropského společenství tvoří tzv. primární a sekundární právo.

1. Primární právo:

K pramenům primárního práva ES patří především zakládací smlouvy a jejich revize, jednotlivé smlouvy o přistoupení, obecné zásady evropského práva a základní lidská práva. Pouze na základě primárního práva mohou orgány EU jednat, tj. vytvářet tzv. sekundární právo ES a jeho prostřednictvím rozvíjet společné politiky.

1. 1. Zakládací smlouvy:

- smlouvy mezinárodního práva veřejného: ESUO, EHS, EUROATOM
- Jednotný evropský akt 1986
- Smlouva o evropské unii z roku 1992 (Maastrichtská smlouva) – předpokládá uskutečnění svého obsahu prostřednictvím dalších aktů, nevytváří vlastní právní řád
- Amsterodamská smlouva 1997
- Smlouva z Nice 2001
- + přílohy zakládacích smluv

1.2. Smlouvy o přistoupení:

Smlouva o přistoupení k Evropské unii je mezinárodní smlouvou, jejímiž smluvními stranami jsou stávající členské státy na straně jedné a přistupující stát/státy na druhé straně. Tímto dokumentem smluvní strany projevují vůli rozšířit Evropskou unii, a to za podmínek uvedených v této smlouvě.

1.3. obecné právní zásady evropského práva:

Na úroveň primárního práva jsou řazeny i nepsané obecné zásady právní, které dovozuje Evropský soudní dvůr (ESD) ze společných právních zásad a ústavních tradic členských států. Obecné právní zásady jsou velice důležitým vodítkem pro interpretaci a aplikaci psaného komunitárního práva národními soudy a ESD, který je dále využívá jako výkladový prostředek při vyplňování mezer v psaném komunitárním právu. Hlavní zásadou je ochrana lidských práv v podobě hmotněprávních a procesních záruk. Mezi další zásady patří zásada spravedlnosti, sociální spravedlnosti, dobrých mravů, princip právní jistoty, zákaz retroaktivity, zásada rovnosti, zákaz diskriminace a jiné.

1.4. základní lidská práva:

Právní normy obsažené v listinách základních práv jsou přímo aplikovatelné, je nutno k nim přihlížet při aplikaci primárního i sekundárního práva, je nutno je respektovat při tvorbě práva.

2. Sekundární právo:

Sekundární právo ES je tvořeno právními akty orgánů EU, jimiž jsou nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska (čl.249 SES). K jejich přijímání jsou zmocněny Rada EU nebo Rada EU společně s Evropským parlamentem, v některých případech také Evropská komise. Sekundární právo musí být v souladu s primárním právem. V rámci sekundárních právních aktů má nižší právní sílu prováděcí akt než právní akt, k jehož provedení byl vydán. Abstraktní právní předpisy mají přednost před individuálními právními akty.

2.1. Nařízení:

Nařízení jsou právní káty, které jsou obecně a přímo závazné v celém svém rozsahu ve všech členských státech a pro všechny subjekty. Nařízení jsou přímo účinná, nemusejí být tedy převedena do národních právních řádů zvláštními zákony. Všechny orgány členského státu jsou od nabytí účinnosti povinny nařízení aplikovat. Pokud je nařízení v rozporu s právní normou některého členského státu, má nařízení přednost před touto vnitrostátní normou, rozporná vnitrostátní norma by navíc měla být zrušena (např. pro lepší orientaci občanů daného státu v právních pramenech).

Nařízení jsou nástrojem unifikace právních řádů členských zemí. Jsou užívány tam, kde je potřeba dosáhnout jednotné právní úpravy jak po stránce obsahové, tak po

stránce formální. Nařízení se také ukázalo lepším a rychlejším nástrojem unifikace právních řádů členských států než do té doby používané komunitární úmluvy. Většina nařízení v oblasti evropského civilního procesního práva byla původně připravena jako mezinárodní úmluva mezi členskými státy. Jejich ratifikace členskými státy by však trvala příliš dlouhou dobu, forma nařízení se proto ukázala jako mnohem efektivnější. Další zřejmá výhoda nařízení oproti mezinárodní úmluvě spočívá například v možnosti novelizace nařízení.

V oblasti rodinného práva je nařízení téměř jediným nástrojem sekundárního práva, kterého EU používá.

Nařízení vstupuje v platnost dnem, který je v něm uveden. Pokud takový den uveden není, pak vstupují v platnost 20. den po jejich vyhlášení v Úředním věstníku EU.

2.2. Směrnice:

Směrnice jsou právní akty, které jsou závazné z hlediska výsledku, kterého má být dosaženo. Směrnice je závazná buď pro všechny, nebo jen pro některé členské státy. Každá směrnice musí být ve stanovené lhůtě transformována do vnitrostátního práva. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím zákona, volba prostředku je však do jisté míry ponechána na jednotlivých státech. Národní právo je poté třeba vykládat s přihlédnutím k účelu a cíli směrnice. Členské státy poté informují Evropskou komisi o tom, jak směrnici do svého právního řádu zapracovaly.

Nenáležitá transpozice směrnice se považuje za porušení Smlouvy zakládající Evropská společenství a může vést k žalobě u Evropského soudního dvora.

Směrnice jsou nástrojem harmonizace právních řádů členských zemí, mají zajistit srovnatelnou úroveň ochrany upravených vztahů a zároveň brát v úvahu specifika jednotlivých členských zemí. Směrnice byly využity například při budování jednotného vnitřního trhu.

2.3. Rozhodnutí :

Rozhodnutí jsou závazné právní akty individuální povahy. Jsou závazná v celém svém rozsahu, ovšem pouze pro ty subjekty, kterým jsou určena. Rozhodnutí mají bezprostřední účinek, k jejich používání není potřeba žádný prováděcí akt. Jejich adresáty mohou být jak státy, tak fyzické i právnické osoby.

2.4. Doporučení a stanoviska:

Doporučení ani stanoviska nejsou na rozdíl od jiných právních aktů právně závazná, nelze však říci, že nemají žádnou právní váhu (označení soft-law). Jejich cílem je přivést adresáta k určitému jednání, mají mu být radou či návodem pro další postup, popřípadě jde o názor orgánu EU na určitou situaci. S doporučením určitého chování však nelze spojovat žádné negativní právní následky. Význam mají také při výkladu právních aktů, jejichž přijetí předcházela.

2.5. Atypické právní akty sekundárního práva:

Článek 249 SES neobsahuje uzavřený výčet druhů právních aktů. Orgány EU mohou vydávat například opatření podle 232/3 SES, sdělení, vyhlášky, pokyny atd. Patří sem akty organizačního a pracovního charakteru.

3. soudcovské právo :

Specifickým pramenem práva ES jsou rozhodnutí Soudního dvora Evropských společenství, která formulují principy, jež plynou ze zakládacích smluv, ale nejsou v nich výslovně uvedeny. Čl. 220 SES označuje za hlavní funkci ESD zajišťování a dodržování práva při výkladu a provádění Smlouvy. Soulad s právem je chápán široce, jedná se o soulad se striktně formulovanými pravidly, ale i soulad s duchem, smyslem a účelem nejen zřizovacích smluv, ale i pramenů sekundárního práva, jež svůj původ ze Smlouvy odvozují. ESD svými rozhodnutími zajišťuje autoritativní výklad zřizovacích smluv a aktů komunitárních institucí, zaplňuje mezery psaného komunitárního práva a dovozuje obecné zásady právní. Judikatura ESD však není pramenem práva z hlediska své právní formy, nýbrž z hlediska svého obsahu. Jedná se tedy o její faktickou, nikoli formálně právní závaznost, která by mohla svým precedentálním charakterem vést k rigidnímu přebírání již přijatých závěrů, aniž by ESD mohl svou judikaturou pružně reflektovat vývoj komunitárního práva.

4. Další prameny evropského práva:

4.1. obyčejové právo

4.2. smlouvy mezi orgány ES a třetími subjekty

Tyto smlouvy se opírají o konkrétní pravomoc stanovenou v primárním právu. Smlouva mezi orgánem EES a třetím subjektem nesmí být v rozporu s evropským právem.

Tyto smlouvy mohou mít vnější následky, ale také mohou vyvolávat závazné následky uvnitř jednotlivých orgánů ES.

4.3. smlouvy členských států k uskutečňování cílů ES a EU (terciární právo)

Jejich používání je do značné míry překonáno vydáváním nařízení.

Příkladem byla bruselská dohoda o soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (1968).

4.4. Další prameny práva:

- a) rozhodnutí a dohody zástupců vlád členských států v Radě
- b) Rozhodnutí Evropské rady
- c) soft law

5. Unifikace evropského práva:

Unifikace znamená sjednocování práva. Jde o záměrnou činnost členských států za účelem vytvoření jednotného textu právních norem, který má být uveden jako platné právo do právních řádů členských států na základě jejich právně vymahatelného závazku. V evropském právu se k unifikaci používá zejména nařízení, která jsou bezprostředně účinná a přímo aplikovatelná.

6. Vnitrostátní implementace komunitárních nařízení:

Komunitární nařízení je závazný právní akt, který je v členských státech přímo aplikovatelný, tzn. nevyžaduje vnitrostátní transpozici (tj. přenesení jeho obsahu do vnitrostátního předpisu).

Někdy je ovšem nutná určitá vnitrostátní konkretizace nebo doplnění, dále také přijetí procesních opatření.

Vnitrostátní implementace komunitárních nařízení spočívá v přijetí takových opatření, která slouží k úplné a efektivní vnitrostátní aplikovatelnosti komunitárních nařízení.

Řada nařízení vyžaduje konkretizační a doplňující opatření (např. definice pojmů, které se mohou v jednotlivých členských státech lišit). Komunitární nařízení stanovují základní rámec, jaká doplňující opatření mohou být použita.

Institucionální a kompetenční opatření se používají pro rozšíření nebo vytvoření instituce, která by zajišťovala aplikaci komunitárních nařízení.

Z článku 10 Smlouvy o založení Evropského společenství vyplývá povinnost přijmout sankčně-procesní opatření¹⁷. Podle obecných komunitárních požadavků musí přijatá sankčně-procesní opatření respektovat několik zásad. Sankce uložené za porušení komunitárního nařízení musí být analogické k sankcím ukládaným za porušení obdobných povinností vyplývajících z vnitrostátního práva. Procesní opatření následující po porušení povinností plynoucích z komunitárního nařízení nesmí být méně příznivé než obecně používané vnitrostátní procesní předpisy a zároveň nesmí prakticky znemožňovat domožení se práv vyplývajících z nařízení.

Adaptačně derogační opatření upravují nebo ruší ty vnitrostátní předpisy, které jsou v rozporu s komunitárními nařízeními a brání tak jejich efektivní aplikovatelnosti. Přímě aplikovatelné evropské právo má sice přednost před vnitrostátním právem, zde jde především o zajištění právní jistoty obyvatel členského státu, kteří by si nemuseli být jisti tím, která právní norma je pro ně právně závazná.

Opatření, která mají mezinárodněprávní charakter, se týkají situací, kdy jsou dosud existující mezinárodní závazky v rozporu s komunitárním nařízením. Rozlišují se dva typy závazků. Za prvé jsou to závazky, které vznikly před vstupem členského státu

¹⁷ Čl. 10 SES : Členské státy přijmou veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z této smlouvy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství. Usnadňují mu plnění jeho poslání. Zdrží se jakýchkoli opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů této smlouvy.

do Evropské unie. Podle čl. 307 Smlouvy o založení Evropského¹⁸ společenství nejsou tyto závazky smlouvou dotčeny a přednost má mezinárodněprávní závazek. Členské státy ale mají povinnost odstranit všechny nesrovnalosti. Za druhé jde o závazky, které vznikly až po vstupu členského státu do EU. Komunitární nařízení mají před těmito závazky přednost. Mezinárodní závazky se v oblasti své neslučitelnosti s komunitárním nařízením stávají neaplikovatelné.

V souvislosti s nutností přijímat tato implementační opatření musí vnitrostátní legislativní orgány podrobovat veškerá komunitárním nařízením implementační analýze. Současně musí vnitrostátní aplikační orgány při aplikaci komunitárních nařízením přihlížet k vnitrostátním prováděcím předpisům.

---

¹⁸ Práva a povinnosti vyplývající ze smluv uzavřených před 1. lednem 1958 nebo pro přistupující státy přede dnem jejich přistoupení mezi jedním nebo několika členskými státy na jedné straně a jedním nebo několika třetími zeměmi na straně druhé nejsou touto smlouvou dotčeny.

Pokud jsou uvedené smlouvy neslučitelné s touto smlouvou, použije příslušný členský stát či členské státy všech vhodných prostředků k odstranění zjištěných neslučitelností. V případě potřeby si členské státy poskytnou vzájemnou pomoc k dosažení tohoto cíle a zaujmou případně společný postoj.

Při používání smluv uvedených v prvním pododstavci členské státy přihlížejí k tomu, že výhody poskytované v této smlouvě každým z členských států jsou nedílnou součástí založení Společenství, a jsou proto neoddělitelně spojeny s vytvořením společných orgánů, se svěřením pravomocí těmto orgánům a s poskytováním stejných výhod všemi ostatními členskými státy.

VIII. Právní ochrana dítěte v rámci EU

Mezi jednu ze čtyř základních svobod v EU patří volný pohyb osob, který v sobě zahrnuje i možnost dlouhodobého pobytu příslušníka jednoho členského státu ve státě jiném, případně neomezené přestěhování se z jednoho členského státu do druhého. Osoby dlouhodobě usazené v cizině tam samozřejmě vstupují do různých právních vztahů, včetně vztahů rodinných. Narůstá proto počet případů, kdy členové rodiny nemají stejnou státní příslušnost nebo nežijí ve stejném členském státě. Dochází ovšem také k rozvodům a rozlukám, stejně tak jako k prohlášení manželství za neplatné. Poslední průzkumy ukazují, že manželství je v současné době nejméně stálou institucí. Počet rozvodů se od roku 1960 zčtyřnásobil, v průměru je ve všech 25 státech EU rozvedeno 863000 manželství za jeden rok¹⁹.

Často je v těchto případech potřeba upravit také vztahy k dětem zrozeným v těchto rozváděných manželstvích, případně vztahy k dítěti zrozenému mimo manželství příslušníkům jiných členských států. Součástí rozhodnutí o rozvodu je zpravidla i rozhodnutí o uspořádání poměrů rozvedených manželů ke společnému dítěti (výchova, styk s dítětem, výživné atd.) Tato skutečnost vytváří potřebu přijmout jednotná pravidla o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti. Současně je také nutné, aby rozhodnutí vnitrostátních orgánů ve věcech rodičovské zodpovědnosti byla uznávána a vykonávána i v jiných členských státech.

Proces komunitarizace mezinárodního práva civilního procesního je v porovnání s jinými oblastmi evropského práva poměrně mladým jevem²⁰. Prohlubování justiční spolupráce v civilních věcech začalo až s přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1992, kdy se spolupráce v oblasti justice stala součástí tzv. třetího pilíře. Zásadní změnu přinesla Amsterodamská smlouva (1997), která přesunula oblast soudní spolupráce v civilních věcech do tzv. prvního pilíře. Tím bylo umožněno ES přijímat v této oblasti právní nástroje podle čl. 249 SES (tj. nařízení, směrnice, rozhodnutí)

---

¹⁹ Stalford, H., *Regulating Cross-National Divorce, Child Contact and Residence in the European Union*, 2004

²⁰ Zavadilová, M.: *Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu*, dizertační práce, PrF UK, 2007

28.5. 2008 byla členskými státy sjednána a podepsána Úmluva o pravomoci soudů a o uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských (zkráceně Brusel II). Ratifikace této Úmluvy však narazila na problémy v několika členských státech a Úmluva proto nikdy nevstoupila v platnost²¹. Rada EU proto na základě pravomoci uvedené v čl. 65 a čl.67 Smlouvy o založení Evropského společenství vydala nařízení 1347/2000 o pravomoci, uznání a výkonu rozhodnutí v manželských věcech a ve věcech týkajících se rodičovské odpovědnosti ke společným dětem. Toto nařízení v podstatě převzalo ustanovení výše zmíněné Úmluvy, vstoupilo v platnost 1.3.2001. Vztahovalo se na všechny členské státy s výjimkou Dánska, přičemž pro Velkou Británii byl v některých ustanoveních stanoven zvláštní režim. Nařízení Brusel II doplňovalo nařízení Brusel I, které je v oblasti rodinného práva zaměřeno na řízení ve věcech majetkových, např. výživné. Předmětem úpravy je soudní pravomoc a uznání rozhodnutí ve věcech týkajících se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, stejně tak jako rodičovské odpovědnosti obou manželů k dětem v případě řízení uvedených v čl.1 nařízení č.1347/2000. Toto nařízení tak nezahmje rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k dětem zrozeným mimo zaniklé manželství ani vztahy rodičů k dětem obecně. Toto se následně ukázalo jako velký nedostatek právní úpravy a nařízení Brusel II bylo novelizováno.

Nově přijaté nařízení č. 2201/2003 o soudní pravomoci, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, kterým se ruší dosud platné nařízení č.1347/2000 (zkráceně Brusel IIa) vstoupilo v platnost dne 1.8.2004, většina jeho ustanovení nabyla účinnosti 1.3.2005. Novelizované nařízení se vztahuje na občanskoprávní řízení týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné a na opatření ve věcech rodičovské zodpovědnosti, včetně opatrovnictví, poručenství a obdobných institucí, stejně tak jako opatření k ochraně majetku dítěte. Z rozsahu aplikace zůstalo i nadále vyloučeno výživné, pro které platí obecná úprava obsažená v nařízení Brusel I. Nařízení má ve vztazích mezi členskými státy přednost před příslušnými mezinárodními úmluvami. Na vztahy rodičovské zodpovědnosti se dále vztahuje Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí z roku 1996, kterou ratifikovaly některé členské státy Evropské Unie.

---

²¹ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., Evropský justiční prostor, Masarykova univerzita Brno, 2006, str. 344 a násl.

1. Nařízení 2201/2003 (Brusel IIa)

Nařízení Brusel IIa je v současné době základním komunitárním nástrojem v oblasti mezinárodního práva rodinného procesního (kromě Nařízení Brusel I, které upravuje otázku výživného). S ohledem na legislativní iniciativu Evropské komise a probíhající jednání v Radě EU lze v blízké budoucnosti očekávat přijetí dalších nástrojů a s tím související upevnění pravomocí ES v dané oblasti²².

Nařízení zajišťuje, aby dítě mohlo po rozvodu udržovat kontakt s oběma rodiči i v případě, že rodiče nežijí v tomtéž členském státě. Rodiče v některých případech nechtějí svému dítěti dovolit, aby cestovalo do jiného členského státu a navštívilo druhého z rodičů, i když soudní rozhodnutí tomuto rodiči práva na styk s dítětem přiznalo. Nové znění nařízení by mělo tento problém vyřešit, neboť umožňuje, aby soudní rozhodnutí, kterými se přiznávají práva na styk s dítětem, byla v jiném členském státě automaticky uznávána a vykonávána. Pokud například matka neumožňuje svému dítěti, aby na základě soudního rozhodnutí navštěvovalo svého otce v jiném členském státě, otec by mohl požádat, aby toto soudní rozhodnutí bylo v tomto členském státě vykonáno stejným způsobem, jako kdyby zde bylo vydáno. V tomto případě by již nebylo třeba za účelem prohlášení vykonatelnosti soudního rozhodnutí provádět další řízení, jako to je výše popsáno v případě nařízení 1347/2000.

1. Oblast působnosti nařízení:

Nařízení stanovuje pravidla pro příslušnost (kapitola II), uznávání a výkon (kapitola III) a spolupráci mezi ústředními orgány (kapitola IV) ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

Obsahuje konkrétní pravidla v případech únosu dítěte a pro právo na styk s dítětem.

V zájmu zajištění rovnosti všech dětí se oblast působnosti tohoto nařízení rozšiřuje na veškerá rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti, bez ohledu na to, zda rodiče jsou nebo byli manželé, a zda obě strany řízení jsou nebo nejsou biologickými rodiči daného dítěte.

Ve věci rozhodnutí o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné by toto nařízení mělo být používáno pouze na zrušení manželských svazků a nemělo by se týkat

---

²² Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

takových otázek, jakými jsou důvody rozvodu, majetkové důsledky manželství nebo případná jiná dodatečná opatření.

Toto nařízení se bez ohledu na druh soudu vztahuje na občanskoprávní věci týkající se

- a) rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné;
- b) přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti.

Pojem „rodičovská zodpovědnost“ je široce definován a upravuje veškerá práva a povinnosti nositele rodičovské zodpovědnosti týkající se dítěte nebo jeho jmění. Základní koncept rodičovské zodpovědnosti se neliší od pojetí tohoto pojmu v našem vnitrostátním právu. Do působnosti nařízení jsou však zahrnuty i další instituty, které vnitrostátní právo za součást rodičovské zodpovědnosti nepovažuje. Tento pojem nezahrnuje pouze právo na péči o dítě a právo na styk s dítětem, ale také instituty jako poručnictví a umístění dítěte do pěstounské rodiny nebo ústavní péče. Nositelem rodičovské zodpovědnosti může být fyzická nebo právnická osoba. Na rozdíl od Haagské úmluvy z roku 1996 o ochraně dětí nařízení nedefinuje maximální věk u dětí, jichž se nařízení týká, ale nechává tuto otázku na vnitrostátním právu. I když se rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti ve většině případů týkají nezletilých ve věku do 18 let, mohou osoby ve věku do 18 let dosáhnout zletilosti podle vnitrostátního práva, zejména pokud uzavřou sňatek. Rozhodnutí vydaná s ohledem na tyto osoby nejsou zpravidla hodnocena jako věci „rodičovské zodpovědnosti“ a nejsou v působnosti tohoto nařízení.

Instituty uvedené pod písmenem b) se zejména týkají:

1. práva péče o dítě a práva na styk s dítětem
2. určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědného za dítě nebo jeho jmění nebo osob pověřených zastupováním dítěte či napomáháním dítěti a stanovení jejich úkolů
3. umístění dítěte do pěstounské rodiny nebo ústavní péče
4. opatření k ochraně dítěte spojených se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte. (Vlastní-li dítě jmění, může být nezbytné učinit některá ochranná opatření, např. určit osobu nebo subjekt pověřený napomáháním dítěti nebo jeho zastupováním s ohledem na jmění. Nařízení se použije na jakékoliv ochranné opatření, které může být nezbytné pro správu nebo prodej jmění. Taková opatření mohou být nezbytná, jsou-li například rodiče dítěte ve sporu pokud jde o tuto otázku).

Toto nařízení se nevztahuje na:

1. určení nebo popření otcovství
2. rozhodnutí o osvojení, předadopční opatření nebo na neplatnost či zrušení osvojení
3. příjmení a jména dítěte
4. dosažení zletilosti
5. vyživovací povinnosti²³
6. správy jmění nebo dědictví
7. opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi

Toto nařízení se použije pouze na soudní řízení zahájená, na veřejné listiny přijaté nebo na dohody uzavřené mezi stranami po dni nabytí účinnosti, tj 1. 3 2005.

Nařízení se vztahuje na soudní rozhodnutí, bez ohledu na to, jak je označeno (rozsudek, usnesení, nařízení, rozhodnutí, atd.). Není však omezeno na rozhodnutí vydaná soudy, ale vztahuje se na jakékoliv rozhodnutí vydané orgánem příslušným k rozhodování ve věcech spadajících do oblasti působnosti nařízení (např. sociální orgány).

Nařízení se dále vztahuje na písemnosti, které byly formálně vyhotoveny nebo přijaty jako „veřejné listiny“, a které jsou vykonatelné v členském státě, ve kterém byly vyhotoveny nebo přijaty. Takové písemnosti, které budou uznávány a prohlašovány za vykonatelné v jiném členském státě za stejných podmínek jako rozhodnutí, zahrnují například písemnosti vyhotovené notáři.

Inovačním znakem nařízení je, že upravuje také dohody uzavřené mezi stranami v rozsahu, ve kterém jsou vykonatelné v členském státě, ve kterém byly uzavřeny. Účelem je podpořit strany, aby dosáhly dohody ve věcech rodičovské zodpovědnosti mimosoudně. Z toho důvodu bude dohoda uznávána a bude vykonatelná v jiném členském státě za stejných podmínek jako rozhodnutí za předpokladu, že je vykonatelná v členském státě, ve kterém byla uzavřena, bez ohledu na to, zda se jedná o soukromou dohodu mezi stranami nebo o dohodu uzavřenou před orgánem.

Rozhodnutí vydaná po dni použitelnosti tohoto nařízení v řízeních zahájených před tímto dnem, ale po vstupu nařízení č. 1347/2000 v platnost, jsou uznávána a

---

²³ Vyživovací povinnosti a rodičovská zodpovědnost jsou často projednávány ve stejném soudním řízení. Avšak vyživovací povinnosti nejsou upraveny nařízením, protože jsou již upraveny nařízením Brusel I. Přesto bude soud příslušný na základě nařízení obecně příslušný i k rozhodování o vyživovacích věcech podle čl. 5 odst. 2 nařízení Brusel I. Toto ustanovení umožňuje soudu, který je příslušný zabývat se věcí rodičovské zodpovědnosti, také rozhodnout o výživném v případě, že tato otázka je vedlejší k otázce rodičovské zodpovědnosti. I když by byly tyto dvě otázky projednávány ve stejném řízení, výsledné rozhodnutí by bylo uznáváno a vykonáváno podle různých pravidel.

vykonávána v souladu s kapitolou III tohoto nařízení, jestliže příslušnost soudu byla určena na základě pravidel, která jsou v souladu s pravidly uvedenými v tomto nařízení, nebo v nařízení č. 1347/2000, nebo ve smlouvě uzavřené mezi členským státem původu a dožádaným členským státem, která byla platná v době zahájení řízení.

Rozhodnutí vydaná přede dnem použitelnosti tohoto nařízení v řízeních zahájených po vstupu nařízení č. 1347/2000 v platnost, jsou uznávána a vykonávána v souladu s kapitolou III tohoto nařízení, jestliže se týkají rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné nebo pokud se jedná o rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem vydaného při příležitosti některého z těchto řízení ve věcech manželských.

Rozhodnutí vydaná přede dnem použitelnosti tohoto nařízení, ale po dni vstupu nařízení č.1347/2000 v platnost, v řízeních zahájených přede dnem vstupu nařízení č. 1347/2000 v platnost jsou uznávána a vykonávána v souladu s kapitolou III tohoto nařízení, jestliže se týkají rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, nebo pokud se jedná o rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem vydané při příležitosti některého z těchto řízení ve věcech manželských a jestliže příslušnost soudu byla určena na základě pravidel, která jsou v souladu s pravidly uvedenými buď v kapitole II tohoto nařízení, nebo v nařízení č. 1347/2000, nebo ve smlouvě uzavřené mezi členským státem původu a dožádaným členským státem, která byla platná v době zahájení řízení.

2. Vztah nařízení Brusel IIa k některým mnohostranným úmluvám

Nařízení má ve vztazích mezi členskými státy přednost před těmito úmluvami:

- a) Haagská úmluva ze dne 5.10.1961 o pravomoci orgánů a použitelném právu při ochraně nezletilých
- b) Lucemburská úmluva ze dne 8.9.19867 o uznávání rozhodnutí týkajících se rozluky manželů
- c) Haagská úmluva ze dne 1.6.1970 o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití
- d) Evropská úmluva ze dne 20.5.1980 o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí
- e) Haagská úmluva ze dne 25.10.1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

2.1. Vztah k Haagské úmluvě ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí:

Oblast působnosti nařízení je velmi podobná oblasti působnosti Haagské úmluvy ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. Oba dva nástroje obsahují pravidla pro příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti.

Nařízení Brusel IIa vymezuje svůj vztah k Úmluvě výslovně v čl.61. Nařízení má přednost, jestliže se obvyklý pobyt dítěte nachází na území některého z členských států (s výjimkou Dánska). Pravidla nařízení o uznávání a výkonu rozhodnutí se však použijí i v případě, že má dítě obvyklý pobyt na území třetího státu, který je smluvním státem Úmluvy, jedná-li se o rozhodnutí vydané v členském státě.

3. Příslušnost v řízení o věcech týkajících se rodičovské zodpovědnosti:

Rodičovskou zodpovědností se rozumějí veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se dítěte nebo jmění dítěte, která jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou. Tento pojem zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem.

3.1. Obecné pravidlo – stát obvyklého bydliště dítěte:

Pravidla pro určení příslušnosti ve věcech rodičovské zodpovědnosti stanovená tímto nařízením jsou formulována s ohledem na nejlepší zájmy dítěte, zejména na blízkost. To znamená, že příslušným by měl být především soud členského státu, ve kterém má dítě své obvyklé bydliště, s výjimkou určitých případů změny bydliště dítěte, nebo soud určený dohodou nositelů rodičovské zodpovědnosti.

Pojem „obvyklé bydliště“ není přesným překladem nařízení, které používá spíše pojmu „obvyklý pobyt“.²⁴ Obvyklé bydliště je pojmem již užívaným v právu EU ve vztahu k režimu koordinace sociálního zabezpečení. Pojem není v nařízení definován, musí být proto určen soudcem na základě objektivních skutečností. Těmito skutečnostmi jsou především délka pobytu a stupeň sociálního začlenění osoby v místě pobytu. Pokud jde o délku pobytu, je třeba vždy přihlídnout ke konkrétním okolnostem daného případu. Mělo by být vyžadováno určité období skutečného pobytu pro uplatnění kritéria obvyklého bydliště, aby byla zajištěna více než jen nepatrná spojitost mezi

---

²⁴ V angličtině „habitual residence“, ve francouzštině „residence habituelle“

jednotlivcem a státem, ve kterém je případ projednáván²⁵. Těmito skutečnostmi jsou především délka pobytu a stupeň sociálního začlenění osoby v místě pobytu. Pokud jde o délku pobytu, je třeba vždy přihlídnout ke konkrétním okolnostem daného případu. Význam pojmu by měl být vykládán v souladu s cíli a účely nařízení.²⁶ Obvyklý pobyt dítěte lze obvykle dovodit z obvyklého bydliště jeho rodičů nebo jiných nositelů rodičovské zodpovědnosti.

V zájmu dítěte toto nařízení výjimečně a za určitých podmínek umožňuje příslušnému soudu postoupit věc soudu jiného členského státu, pokud je tento jiný soud z hlediska svého umístění vhodnější k projednání věci. V tomto případě by však druhý soud neměl mít možnost postoupit věc soudu třetímu.

Obecná příslušnost je tedy stanovena soudu toho členského státu, na jehož území má dítě v době podání žaloby obvyklé bydliště (čl.8). V případě, že se dítě zákonným způsobem přestěhuje z jednoho členského státu do jiného a získá zde nové obvyklé bydliště, ponechají si soudy členského státu předchozího obvyklého bydliště dítěte odchýlně od článku 8 příslušnost po dobu tří měsíců po přestěhování pro účely úpravy rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydaného v tomto členském státě před přestěhováním dítěte v případě, že nositel práva na styk s dítětem podle rozhodnutí o právu na styk má nadále obvyklé bydliště v členském státě předchozího obvyklého bydliště dítěte. Toto se nepoužije, pokud nositel práva na styk s dítětem uvedený výše přijal příslušnost soudů členského státu nového obvyklého bydliště dítěte tím, že se účastní řízení u těchto soudů a nevznesl námitku nepřislušnosti.

---

²⁵ Lamont, R.,: "Habitual Residence and Brussels IIbis: Developing Concepts for European Private International Family Law" (October 8, 2007), *Journal of Private International Law*, svazek 3, číslo 2, 2007

²⁶ Je třeba zdůraznit, že neodkazuje na žádný pojem obvyklého bydliště podle vnitrostátního práva, ale na „autonomní“ pojem v právu Společenství. Pokud se dítě přestěhuje z jednoho členského státu do druhého, získání obvyklého bydliště v novém členském státě by se v zásadě mělo krýt se „ztrátou“ obvyklého bydliště v předchozím členském státě. Z úvahy soudce ke každému jednotlivému případu vyplývá, že zatímco přídavné jméno „obvyklý“ směřuje k udávání určité délky, nemělo by být vyloučeno, že dítě může získat obvyklé bydliště v členském státě v samotný den příjezdu, v závislosti na faktických prvcích konkrétního případu (Praktické pokyny k nařízení 2201/2003)

3.2 Výjimky z obecného pravidla:

3.2.1. zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého bydliště:

V případě, že se dítě přestěhuje z jednoho členského státu do jiného, je často nutné přezkoumat práva na styk s dítětem nebo jiná opatření pro styk s dítětem za účelem jejich přizpůsobení novým okolnostem. Článek 9 je inovačním pravidlem, které doporučuje nositelům rodičovské zodpovědnosti, aby se dohodli na nezbytných úpravách práva na styk s dítětem před přestěhováním a v případě, že to není možné, aby požádali příslušný soud o vyřešení sporu. Nijak nebrání osobě v přestěhování v rámci Evropského společenství, ale poskytuje záruku, že osoba, která nemůže nadále vykonávat právo na styk s dítětem jako dříve, nemusí zahajovat řízení u soudu v novém členském státě, ale může požádat o příslušnou úpravu práva na styk s dítětem u soudu, který tato práva udělil, po dobu tří měsíců po přestěhování. Soudy nového členského státu nejsou během tohoto období příslušné ve věcech práva na styk s dítětem.

Článek 9 se použije pouze v situaci, kdy nositel práva na styk s dítětem chce pozměnit předchozí rozhodnutí o právu na styk s dítětem. Nevydaly-li soudy členského státu původu žádné rozhodnutí o právu na styk s dítětem, článek 9 se nepoužije, ale začnou se používat jiná pravidla pro soudní příslušnosti. Soudy nového členského státu by byly příslušné na základě článku 8 k rozhodnutí ve věcech práva na styk s dítětem, jakmile dítě získá obvyklé bydliště v tomto státě.

Tříměsíční období se počítá ode dne, kdy se dítě fyzicky odstěhovalo z členského státu původu. Den přestěhování by neměl být zaměňován se dnem, kdy dítě získá obvyklé bydliště v novém členském státě. Je-li zahájeno řízení u soudu v členském státě původu po vypršení tří měsíců ode dne přestěhování, není tento soud příslušný podle článku 9. Jelikož cílem tohoto ustanovení je zaručit, že nositel práva na styk s dítětem může zahájit řízení u soudů svého členského státu, nepoužije se článek 9 v případě, že nositel práva na styk s dítětem je připraven přijmout přenesení příslušnosti na soudy nového členského státu. Proto účastní-li se nositel práva na styk s dítětem řízení, které se týká práva na styk s dítětem, u soudu v novém členském státě, aniž by vznesl námitku nepřislušnosti tohoto soudu, článek 9 se nepoužije a soud nového členského státu získá příslušnost (odstavec 2). Článek 9 podobným způsobem nebrání nositeli práva na styk s dítětem v zahájení řízení u soudu nového členského státu za účelem přezkumu otázky práva na styk s dítětem.

Článek 9 se týká pouze příslušnosti k rozhodování ve věcech práva na styk s dítětem, ale nepoužije se na jiné věci rodičovské zodpovědnosti, např. právo péče o dítě.

Článek 9 proto nebrání nositeli rodičovské zodpovědnosti, který se přestěhoval s dítětem do jiného členského státu, v zahájení řízení u soudů tohoto členského státu o otázce práva péče o dítě po dobu tří měsíců po přestěhování.

3.2.2. Příslušnost rozvodového soudu ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Podle čl.12 jsou k vydání rozhodnutí týkajícího se rodičovské zodpovědnosti dále příslušné soudy, které jsou příslušné rozhodovat o návrhu na rozvod, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, pokud je s tímto návrhem spojen návrh na vydání rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti, pokud:

- a) alespoň jeden z manželů má rodičovskou zodpovědnost k dítěti a
- b) manželé a nositelé rodičovské zodpovědnosti v době zahájení řízení příslušnost soudů výslovně nebo jiným jednoznačným způsobem přijali a je to v zájmu dítěte

Takto stanovená soudní příslušnost končí

- a) nabytím právní moci rozhodnutí o návrhu na rozvod, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné
- b) nabytím právní moci rozhodnutí týkajícího se rodičovské zodpovědnosti, pokud bylo ukončeno řízení o návrhu na rozvod (rozluky, neplatnost) manželství
- c) jakmile řízení uvedená pod písmeny a) a b) skončí z jiného důvodu

3.2.3. Příslušnost soudu členského státu, k němuž má dítě silný vztah

Pokud neprobíhá žádné rozvodové řízení, mohou být soudy členského státu příslušné rozhodovat ve věcech rodičovské zodpovědnosti i v jiných řízeních, i když dítě nemá obvyklé bydliště v uvedeném členském státě za předpokladu, že jsou splněny tyto podmínky:

- a) dítě má silný vztah k tomuto členskému státu, zejména z toho důvodu, že jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto členském státě obvyklé bydliště nebo dítě je státním příslušníkem tohoto členského státu a
- b) všechny strany řízení v době zahájení řízení příslušnost soudů výslovně či jiným jednoznačným způsobem přijaly a je to v zájmu dítěte

V případě, že dítě má své obvyklé bydliště na území třetího státu, který není smluvní stranou Haagské úmluvy ze dne 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, považuje se soudní příslušnost podle těchto

pravidel za příslušnost v zájmu dítěte, zejména pokud se zjistí nemožnost konání řízení v daném třetím státě.

3.2.4. Příslušnost založená na přítomnosti dítěte

V případě, že nelze zjistit obvyklé bydliště dítěte podle článku 8 a 12, jsou příslušné soudy členského státu, ve kterém se dítě nachází. Toto se použije i na děti, které jsou uprchlíky nebo na děti mezinárodně přemístěné z důvodů nepokojů v jejich zemi.

3.2.5. Zbytková příslušnost:

Pokud není možné určit příslušnost soudu na základě pravidel uvedených v nařízení Brusel IIa, určí se příslušnost v každém členském státě v souladu s právem tohoto státu.

3.3. Příslušnost v případech únosu dítěte

Výjimku z obecné pravomoci představují také pravidla pro případy únosu dětí stanovené v článku 10. Tato problematika je podrobněji zpracována v kapitole IX.

3.4. Postoupení věci vhodněji umístěnému soudu:

Výjimečně mohou soudy členského státu příslušné ve věci, pokud se domnívají, že soud jiného členského státu, ke kterému má dítě zvláštní vztah, je vzhledem ke svému umístění vhodnější k projednání věci nebo její určité části, a v případě, že je to v zájmu dítěte, přerušit řízení v dané věci a vyzvat strany, aby podaly návrh u soudu tohoto jiného členského státu nebo požádat soud jiného členského státu, aby převzal příslušnost. Soud tak může učinit jak na žádost strany, tak z vlastního podnětu, nebo na žádost soudu jiného členského státu, ke kterému má dítě zvláštní vztah. Postoupit věc z podnětu soudu nebo na žádost soudu jiného členského státu je možné pouze se schválením alespoň jedné ze stran.

Podle tohoto nařízení má dítě zvláštní vztah ke členskému státu, pokud tento členský stát:

1. se stal obvyklým místem bydliště dítěte poté, co bylo zahájeno řízení u předchozího soudu nebo
2. je bývalým obvyklým bydlištěm dítěte nebo
3. dítě je jeho státním příslušníkem
4. je obvyklým bydlištěm nositele rodičovské zodpovědnosti

5. je místem, kde se nachází jmění dítěte a věc se týká opatření k ochraně dítěte ve vztahu ke správě, zachování a nakládání s tímto jměním

Soud, kterému je předložena žádost o postoupení věci, nebo který chce postoupit věc z vlastního podnětu má dvě možnosti:

(a) může přerušit řízení v dané věci a vyzvat strany, aby podaly návrh u soudu tohoto jiného členského státu;

nebo

(b) může přímo požádat soud jiného členského státu, aby věc převzal.

V prvním případě stanoví původní soud lhůtu, ve které strany musejí zahájit řízení u soudů jiného členského státu. Pokud strany do této doby nezahájí řízení u takového jiného soudu, není věc postoupena a původní soud pokračuje ve výkonu své příslušnosti. Nařízení nestanovuje konkrétní lhůtu, ale ta by měla být dostatečně krátká na to, aby bylo zaručeno, že postoupení věci nemá za následek zbytečné odklady na újmu dítěte a stran. Soud, který obdržel žádost o postoupení věci musí do šesti týdnů ode dne, kdy o to byl požádán, rozhodnout, zda věc přijme nebo nepřijme. Důležitou otázkou by bylo, zda by bylo postoupení věci v konkrétním případě v zájmu dítěte. Ústřední orgány mohou hrát důležitou úlohu díky poskytování informací soudcům o situaci ve druhém členském státě. Hodnocení by mělo být založeno na zásadě vzájemné důvěry a na předpokladu, že soudy všech členských států jsou zpravidla k projednávání věci příslušné.

Odmítne-li druhý soud příslušnost nebo nepřijme-li příslušnost do šesti týdnů ode dne, kdy o to byl požádán, ponechá si původní soud příslušnost a musí pokračovat v jejím výkonu.

4. Řízení před soudem

Řízení je zahájeno dnem, kdy návrh na zahájení řízení nebo obdobná písemnost byl podán k soudu za předpokladu, že navrhovatel následně neopomněl přijmout opatření požadovaná pro doručení odpůrci nebo dnem, kdy byla písemnost převzata orgánem odpovědným za její doručení v případě, že musí být doručena před podáním k soudu, za předpokladu, že navrhovatel následně neopomněl přijmout opatření požadovaná pro podání písemnosti k soudu.

4.1. Přezkoumání přípustnosti:

Příslušný soud přeruší řízení, pokud se odpůrce, který má obvyklé bydliště v jiném členském státě, než ve kterém byla návrh podán, nedostaví k soudu. Řízení je přerušeno do té doby, dokud se neprokáže, že odpůrce mohl být písemně vyrozuměn o zahájení řízení a to v dostatečném časovém předstihu a takovým způsobem, který umožňuje přípravu na jednání před soudem. Tato doba je určena podle legis fori. Pokud má být podle tohoto nařízení zaslán návrh z jednoho členského státu do druhého, použije se čl.19 nařízení 1348/2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech EU.²⁷ Pokud nelze použít nařízení Rady č.1348/2000, doručí se návrh na zahájení řízení nebo jiná písemnost do ciziny podle čl.15 Haagské úmluvy ze dne 15.listopadu 1965 o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních.

²⁷ Čl.19 nařízení 1348/2000 – nedostavení se žalovaného k soudu:

1. Pokud mělo být do jiného členského státu za účelem doručení zasláno soudní předvolání nebo obdobná písemnost podle tohoto nařízení a žalovaná strana se nedostavila, přeruší soud řízení dokud nebude zjištěno:

- a) že písemnost byla doručena způsobem předepsaným vnitrostátními právními předpisy přijímacího členského státu pro doručení písemností v soudním řízení v daném státě osobám, které se nacházejí na jeho území nebo
- b) že písemnost byla skutečně doručena žalované straně nebo do místa jejího bydliště způsobem, který stanoví toto nařízení

a že v obou těchto případech byla písemnost doručena nebo dodána s dostatečným předstihem k tomu, aby se žalovaná strana mohla obhajovat.

2. Každý členský stát může při oznámení podle čl.23 odst.1 prohlásit, že soudce bez ohledu na odstavec 1 může vydat rozhodnutí, i když nebylo obdrženo potvrzení o doručení nebo dodání, pokud jsou splněny všechny níže uvedené podmínky:

- a) písemnost byla zaslána jedním ze způsobů stanovených tímto nařízením
- b) ode dne zaslání písemnosti uplynulo období nejméně šesti měsíců, které soudce v daném případě považuje za dostatečné
- c) nebylo obdrženo potvrzení žádného druhu, přestože bylo vynaloženo veškeré úsilí k jeho získání prostřednictvím příslušných orgánů přijímacího členského státu

3. Odstavec 1 a 2 nebrání tomu, aby soudce v naléhavém případě nařídil jakákoli předběžná opatření nebo ochranná opatření.

4. Pokud má být do jiného členského státu za účelem doručení zasláno soudní předvolání nebo obdobná písemnost podle tohoto nařízení a bylo vydáno rozhodnutí proti žalované straně, která se nedostavila, je soudce oprávněn prominout žalovanému uplynutí lhůty pro podání opravného prostředku proti tomuto rozhodnutí, pokud jsou splněny tyto podmínky:

- a) žalovaná strana se bez zavinění na své straně nedozvěděla o písemnosti v dostatečném předstihu k tomu, aby se mohla obhajovat, nebo se nedozvěděla o rozhodnutí s dostatečným předstihem, aby mohla podat opravné rozhodnutí.
- b) obrana předložená žalovaným ve věci není zjevně neodůvodněná

Žádost o prominutí zmeškání lhůty může být podána pouze v přiměřené lhůtě od doby, kdy se žalovaný o rozhodnutí dozví.

Každý členský stát může v souladu s čl. 23 odst. 1 prohlásit, že žádosti nebude vyhověno, pokud je podána po uplynutí lhůty stanovené v tomto prohlášení, které však v žádném případě není kratší než jeden rok ode dne vynesení rozhodnutí.

Odstavec 5 se nevztahuje na rozhodnutí týkající se osobního stavu nebo právní způsobilosti osob.

4.2. Litispence a závislá žaloba:

Pokud je u soudů různých členských států zahájeno řízení mezi týmiž stranami ve věci rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, přeruší soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, bez návrhu řízení až do doby, než se určí příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první.

Je-li řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti ke stejnému dítěti v téže věci zahájeno u soudů různých členských států, přeruší soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, bez návrhu

řízení až do doby, než se určí příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první.

Jestliže je určena příslušnost soudu, který zahájil řízení jako první, prohlásí se soud, který řízení zahájil později, za nepřislušný ve prospěch tohoto soudu. V tom případě může strana, která podala návrh u soudu, který zahájil řízení později, podat tento návrh u soudu, který zahájil řízení jako první.

4.3. Předběžná a zajišťovací opatření:

Článek 20 umožňuje soudu přijmout předběžná a zajišťovací opatření v souladu s vnitrostátním právem daného státu, pokud jde o dítě nacházející se na jeho území, a to i když je k rozhodování ve věci samé příslušný soud jiného členského státu. Opatření může být přijato soudem nebo orgánem příslušným ve věcech spadajících do oblasti působnosti nařízení (čl. 2 odst. 1). Například orgán pro sociální péči nebo orgán pro mládež může být oprávněn přijmout předběžná opatření podle vnitrostátního práva.

Článek 20 není ustanovením, které zakládá příslušnost. Následkem toho předběžná opatření pozbývají účinnosti v případě, že příslušný soud přijal opatření, která považuje za vhodná.

5. Uznávání a výkon rozhodnutí:

Zatímco problematika uznání rozhodnutí se týká všech rozhodnutí, na které se vztahuje nařízení Brusel IIa, z povahy věci vyplývá, že předmětem výkonu rozhodnutí mohou být jen rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti²⁸. Za rozhodnutí ve smyslu tohoto nařízení se považuje jakékoli soudní rozhodnutí bez ohledu na označení, včetně rozhodnutí o nákladech řízení a náhradě výdajů, včetně veřejných listin s vynutitelnými účinky, stejně tak jako soudní smír.

Komunitární předpisy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, včetně nařízení Brusel IIa, oproti vnitrostátnímu právu více zdůrazňují ještě jednu fázi mezi uznáním a výkonem a to tzv. prohlášení vykonatelnosti, neboli *exequatur*.²⁹

5.1. Uznávání rozhodnutí:

Uznáním rozhodnutí se rozumí určitá činnost soudu nebo jiného orgánu, při níž se zkoumá, zda rozhodnutí vydané soudem nebo jiným orgánem cizího státu, splňuje podmínky pro to, aby mu mohly být přiznány právní účinky v tuzemsku³⁰. Rozhodnutí vydaná v některém členském státě jsou v jiných členských státech uznávána, aniž by bylo vyžadováno zvláštní řízení. Nevyžaduje se zejména žádné zvláštní řízení v případě aktualizace záznamů o osobním stavu v jednom členském státě na základě rozhodnutí týkajících se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné, která byla vydána v jiném členském státě a proti kterým podle práva tohoto jiného členského státu není možné podat opravný prostředek. Rozhodnutí nesmí být v žádném případě přezkoumáváno ve věci samé. Kterákoliv dotčená osoba může postupy uvedenými v nařízení Brusel IIa požádat o vydání rozhodnutí o uznání nebo neuznání rozhodnutí.

Soud členského státu, v němž se žádá o uznání rozhodnutí vydaného v jiném členském státě, může řízení přerušit, jestliže byl proti rozhodnutí podán řádný opravný prostředek. Soud členského státu, v němž se žádá o uznání rozhodnutí vydaného v Irsku nebo ve Spojeném království, může řízení přerušit, jestliže je jeho výkon v členském státě původu z důvodu podání opravného prostředku odložen.

---

²⁸ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor, MU Brno 2006, str. 349

²⁹ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, str. 286 a násl.

³⁰ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

5.1.1. Důvody pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti:

a) Výhrada veřejného pořádku

Výhrada veřejného pořádku je tradičním institutem mezinárodního práva soukromého a procesního. V rámci EU se ale začíná projevovat snaha omezit přípustnost výhrady veřejného pořádku ve vztazích mezi členskými státy.

Cílem výhrady veřejného pořádku je zabránit zjevně nepřijatelným důsledkům plynoucím z právních účinků cizího rozhodnutí³¹.

Použití výhrady veřejného je možné pouze za splnění dvou podmínek. První je požadavek kvalifikovaného rozporu, tzn. že rozpor mezi právními účinky rozhodnutí v členském státě výkonu a veřejným pořádkem tohoto státu musí být zjevný. Druhou podmínkou je zájem dítěte, který by měl být při rozhodování o uznání či neuznání rozhodnutí na prvním místě.

Další omezení výhrady veřejného pořádku vycházejí z čl. 24 a 26 nařízení Brusel IIa. Je zakázán přezkum pravomoci soudu v nalézacím řízení orgány členského státu výkonu. Výslovně je zde zakázáno použití výhrady veřejného pořádku pro případ, že mezinárodní pravomoc nalézacího soudu by nebyla založena podle pravidel v kapitole II nařízení.³² Článek 26 zakazuje přezkum rozhodnutí ve věci samé.

b) Ochrana procesních práv dítěte a jiných osob

Nebylo-li právo dítěte být slyšeno v nalézacím řízení respektováno, nelze rozhodnutí uznat, ledaže by byly splněny určité podmínky, při nich nařízení připouští výjimku (pokud nejde o naléhavé případy). Právo dítěte být vyslechnuto v řízeních, ve kterých se rozhoduje o jeho poměrech bylo zakotveno v Úmluvě o právech dítěte. Nařízení nestanoví konkrétní způsob, jakým by mělo být dítě vyslechnuto.

Bylo-li rozhodnuto v nepřítomnosti některého z účastníků řízení, nelze rozhodnutí uznat, jestliže tomuto účastníku nebyla řádně a včas (tak aby se mohl dostatečně připravit na jednání a zajistit si obranu) doručena písemnost, kterou se zahajuje řízení. To neplatí, pokud je zjištěno, že účastník rozhodnutí jednoznačným způsobem přijal.

³¹ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, str. 203

³² Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

- c) **Nedodržení postupu stanoveného v článku 56 nařízení č.2201/2003³³**
- d) **Neumožnění výsledku osoby, která tvrdí, že rozhodnutí porušuje její rodičovskou zodpovědnost**

Rozhodnutí nelze uznat, pokud jakákoli osoba podá žádost o neuznání rozhodnutí, protože tvrdí, že rozhodnutí porušuje její rodičovskou zodpovědnost a takové rozhodnutí bylo vydáno, aniž taková osoba mohla využít svého práva být vyslechnuta.

- e) **Neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím**

V případě pravomocných rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti je prolomena zásada res iudicata přípustěním změny rozhodnutí, pokud dojde ke změně relevantních okolností. Podle čl. 23 nařízení nelze uznat rozhodnutí, které je neslučitelné s pozdějším rozhodnutím, které bylo vydáno v členském státě uznání, nebo v jiném členském státě či třetím státě, v němž má dítě obvyklý pobyt, za předpokladu, že toto pozdější rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání.³⁴

---

³³ Článek 56

Umístění dítěte v jiném členském státě

1. V případě, že soud příslušný podle článků 8 až 15 zvažuje umístění dítěte do ústavní péče nebo do pěstounské rodiny a pokud k tomuto umístění má dojít v jiném členském státě, soud nejprve konzultuje ústřední orgán nebo jiný příslušný orgán tohoto členského státu, pokud se v tomto jiném členském státě pro vnitrostátní případy umístění dětí vyžaduje zásah orgánu veřejné moci.

2. Rozhodnutí o umístění uvedené v odstavci 1 lze v dožadujícím členském státě vydat, pouze pokud příslušný orgán dožádaného členského státu s umístěním souhlasil.

3. Postupy pro konzultaci nebo udělení souhlasu uvedené v odstavcích 1 a 2 se řídí vnitrostátním právem dožádaného členského státu.

4. V případě, že soud příslušný podle článků 8 až 15 rozhodne o umístění dítěte do pěstounské rodiny a pokud k tomuto umístění má dojít v jiném členském státě a pro vnitrostátní případy umístění dětí se v tomto členském státě nevyžaduje žádný zásah orgánu veřejné moci, uvědomí o tom příslušný soud ústřední orgán nebo jiný příslušný orgán tohoto členského státu.

³⁴ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

5.2. Výkon rozhodnutí:

Výkonem rozhodnutí se rozumí státem zajištěné donucení povinných osob ke splnění povinnosti stanovené v rozhodnutí, přičemž již nerozhoduje, zda se jedná o rozhodnutí tuzemské nebo uznané cizí rozhodnutí³⁵. Předpokladem výkonu rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k dítěti je jeho vykonatelnost ve státě vydání a prohlášení za vykonatelné ve státě výkonu, a to na návrh kterékoli strany.³⁶ Návrh na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí musí být v každém členském státě podán k určenému příslušnému soudu.³⁷ Místní příslušnost se v rámci jednotlivých členských států určuje podle místa obvyklého bydliště osoby, které je výkon rozhodnutí navrhován, nebo podle místa obvyklého bydliště dítěte, na něž se návrh vztahuje. Není-li možné takto místní příslušnost stanovit, určí se místní příslušnost podle místa výkonu rozhodnutí.

Postup při podání návrhu se řídí právem členského státu výkonu. Soud, u kterého byl návrh podán, neprodleně rozhodne, přičemž ani osoba, vůči níž je výkon navrhován, ani dítě, nejsou v tomto stadiu řízení oprávněny podat k návrhu jakékoli připomínky. Návrh může být zamítnut pouze z některého z důvodů uvedených v tomto nařízení (čl.22, 23, 24). Příslušný soudní úředník neprodleně oznámí navrhovateli rozhodnutí o návrhu vydané v souladu s postupem stanoveným právními předpisy členského státu výkonu.

---

³⁵ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

³⁶ Ve Spojeném království je však výkon takových rozhodnutí nařízen v Anglii a Walesu, ve Skotsku nebo v Severním Irsku, pouze byla-li na návrh kterékoli zúčastněné strany v této části Spojeného království zaregistrována za účelem výkonu rozhodnutí.

³⁷ Soudy uvedené v seznamu, který každý členský stát zašle Komisi podle článku 68.

5.2.1. Opravné prostředky proti rozhodnutí o vykonatelnosti:

Kterákoli ze stran může napadnout rozhodnutí o vykonatelnosti opravným prostředkem (například odvoláním) a to do jednoho měsíce od doručení, resp. do dvou měsíců, podává-li opravný prostředek osoba, proti níž výkon směřuje, která má obvyklé bydliště v jiném členském státě. Opravný prostředek se podává u soudu uvedeného v seznamu, který každý členský stát zašle komisi podle čl.68. Opravný prostředek se projednává podle předpisů upravujících postup ve sporných řízeních. Podává-li opravný prostředek navrhovatel, musí být odpůrce předvolán k jednání. Nedostaví-li se, použije se čl.18 tohoto nařízení.³⁸

Soud, který rozhoduje o opravném prostředku, může na návrh strany, vůči níž se výkon nařizuje, přerušit řízení, byl-li proti původnímu rozhodnutí podán ve státě vydání řádný opravný prostředek nebo neuplynula-li dosud lhůta k jeho podání.³⁹

5.2.2. Částečný výkon rozhodnutí:

Pokud se rozhodnutí týká více věcí a výkon nemůže být nařízen v plném rozsahu, nařídí soud výkon jedné nebo více z těchto věcí.

Navrhovatel může požádat o částečný výkon rozhodnutí, a to i v případě, že výkon by byl možný u všech věcí, jichž se rozhodnutí týká.

---

³⁸ článek 18 – přezkoumání přípustnosti

1. Pokud se odpůrce, který má obvyklé bydliště v jiném státě, než je členský stát, ve kterém byl návrh podán, nedostaví k soudu, přeruší příslušný soud řízení do té doby, než bude prokázáno, že odpůrce mohl být písemně vyrozuměn o zahájení řízení v dostatečném časovém předstihu a takovým způsobem, který by mu umožnil přípravu na jednání před soudem, nebo že k tomu byly učiněny veškeré nezbytné kroky.

2. Má-li být návrh na zahájení řízení nebo jiná obdobná písemnost zaslán podle tohoto nařízení z jednoho členského státu do druhého, použije se místo odstavce 1 tohoto článku článek 19 nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

3. Pokud nelze použít nařízení Rady (ES) č. 1348/2000, doručí se návrh na zahájení řízení nebo jiná obdobná písemnost do ciziny podle článku 15 Haagské úmluvy ze dne 15. listopadu 1965 o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních.

³⁹ Pokud bylo rozhodnutí vydáno v Irsku nebo ve Spojeném království, posuzuje se jakýkoli opravný prostředek použitelný v členském státě původu pro účely odstavce 1 jako řádný opravný prostředek.

5.2.3. Vykonatelnost rozhodnutí o právu na styk s dítětem

Jedním z hlavních cílů nařízení je zaručit, že dítě může po rozluce udržovat styk se všemi nositeli rodičovské zodpovědnosti, i když žijí v různých členských státech. Nařízení usnadní výkon přeshraničního práva na styk s dítětem zajištěním, že rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydané v jednom členském státě je přímo uznané a vykonatelné v jiném členském státě za předpokladu, že je opatřeno osvědčením. Účinek tohoto nového pravidla je dvojnásobný: (a) již není nutné žádat o „doložku vykonatelnosti“ a (b) již není možné vznést námitky proti uznání rozhodnutí. Rozhodnutí bude osvědčeno v členském státě původu za předpokladu, že byly zachovány určité procesní záruky. Nový postup nebrání nositelům rodičovské zodpovědnosti v dovolávání se uznání a výkonu rozhodnutí pomocí žádosti o doložku vykonatelnosti podle příslušných částí nařízení, pokud tak chtějí učinit.

Právo na styk s dítětem“ zahrnuje zejména právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa jeho obvyklého bydliště (čl. 2 odst. 10).

Nová pravidla pro právo na styk s dítětem se použijí na jakékoliv právo na styk s dítětem bez ohledu na to, kdo je oprávněnou osobou. Právo na styk s dítětem může být podle vnitrostátního práva přiznáno rodiči, se kterým dítě nebydlí, nebo jiným členům rodiny, jako jsou například prarodiče, nebo třetí osoby.

„Právo na styk s dítětem“ zahrnuje všechny formy kontaktu mezi dítětem a jinou osobou, včetně například telefonického kontaktu nebo elektronické pošty.

Nová pravidla pro uznání a výkon se vztahují pouze na rozhodnutí, která udělují právo na styk s dítětem. Naopak rozhodnutí, která zamítnou žádost o právo na styk s dítětem, se řídí obecnými pravidly pro uznání.

Právo na styk s dítětem, přiznané vykonatelným rozhodnutím vydaným v jednom členském státě, se uznává a je vykonatelné v jiném členském státě bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námitky proti uznání rozhodnutí, pokud bylo toto rozhodnutí osvědčeno v členském státě původu. Původní soudce vystaví Osvědčení na jednotném formuláři, který je obsažen v příloze III nařízení Brusel IIa, pouze pokud:

a) v případě vydání rozsudku pro zmeškání byla osoba, která se k řízení nedostavila, písemně vyrozuměna o zahájeném řízení v dostatečném předstihu a takovým způsobem, který by této osobě umožnil přípravu na jednání před soudem, nebo byla osobě písemnost doručena, ale nikoli v souladu s těmito podmínkami, nicméně je zjištěno, že tato osoba rozhodnutí jednoznačným způsobem přijala

b) všechny dotčené strany dostaly příležitost být vyslechnuty

c) dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, pokud nebyl výslech považován za nevhodný s přihlédnutím k jeho věku a stupni vyspělosti.

Toto Osvědčení se vyhotovuje v jazyce rozhodnutí. Osvědčení neuvádí pouze, zda byly zachovány výše uvedené procesní záruky, ale obsahuje také informace účelného charakteru zaměřené na usnadnění výkonu rozhodnutí (např. jména a adresy nositelů rodičovské zodpovědnosti a dotčeného dítěte, praktické podmínky výkonu práva na styk s dítětem, zvláštní povinnosti nositelů rodičovské zodpovědnosti nebo druhého rodiče a případná omezení spojená s výkonem práva na styk s dítětem). Všechny povinnosti uvedené v osvědčení týkající se práva na styk s dítětem jsou zpravidla přímo vykonatelné na základě nových pravidel. Proti vydání osvědčení nelze podat opravný prostředek. Pokud se původní soudce dopustí chyby při vyplňování osvědčení a to nevyjadřuje přesně obsah rozhodnutí, lze u původního soudu podat žádost o opravu. V takovém případě se použije vnitrostátní právo členského státu původu.

Osvědčení zaručuje, že s rozhodnutím se v jiném členském státě nakládá jako s rozhodnutím vydaným v tomto členském státě za účelem uznání a výkonu. Skutečnost, že rozhodnutí je přímo uznané a vykonatelné v jiném členském státě znamená, že se s ním musí nakládat jako s „vnitrostátním“ rozhodnutím a že musí být uznáno a vykonáváno za stejných podmínek jako rozhodnutí vydané v tomto členském státě. Neplní-li strana rozhodnutí o právu na styk s dítětem, může druhá strana přímo požádat o jeho výkon orgány členského státu výkonu. Postup výkonu rozhodnutí není upraven nařízením, ale řídí se vnitrostátním právem (viz kapitola VIII).

V případě, že má právo na styk s dítětem v době vydání rozhodnutí přeshraniční povahu, vydává se osvědčení z moci úřední v okamžiku, kdy se rozhodnutí stane vykonatelným, byť i jen předběžně. Pokud situace až následně získá přeshraniční povahu, vydává se osvědčení na žádost jedné ze stran. "

Soudy členského státu výkonu mohou stanovit praktické podmínky organizace výkonu práva na styk s dítětem, pokud nezbytné podmínky nebyly zcela nebo dostatečně uvedeny v rozhodnutí vydaném soudy členského státu příslušnými ve věci a za předpokladu, že základní obsah tohoto rozhodnutí zůstane nedotčen. Praktické podmínky pozbývají účinnosti na základě pozdějšího rozhodnutí soudu členského státu příslušného rozhodnout ve věci.

6. Spolupráce mezi ústředními orgány ve věcech rodičovské zodpovědnosti:

Každý členský stát určí jeden nebo více ústředních orgánů, které budou nápomocny při používání tohoto nařízení, a stanoví místní nebo věcnou příslušnost každého orgánu. V případě, že členský stát určil více než jeden ústřední orgán, zasílají se sdělení obvykle přímo danému příslušnému ústřednímu orgánu. Pokud se sdělení zašle nepřislušnému ústřednímu orgánu, odpovídá tento orgán za předání sdělení příslušnému ústřednímu orgánu a za informování odesílatele v tomto smyslu. Ústřední orgány sdělují informace o vnitrostátních právních předpisech a přijímají opatření ke zdokonalení používání tohoto nařízení a k posílení jejich spolupráce.⁴⁰

Ústřední orgány na žádost ústředního orgánu z jiného státu nebo nositele rodičovské zodpovědnosti spolupracují v jednotlivých věcech v zájmu dosažení cílů tohoto nařízení. Proto činí přímo nebo prostřednictvím orgánů veřejné moci nebo jiných subjektů veškeré potřebné kroky v souladu s právem tohoto členského státu ve věci ochrany osobních údajů, aby shromažďovaly a vyměňovaly informace (o situaci dítěte, o probíhajících řízeních nebo o rozhodnutích týkajících se dítěte), poskytovaly informace a pomoc nositelům rodičovské zodpovědnosti, usnadňovaly komunikaci soudů a usnadňovaly uzavírání dohod mezi nositeli rodičovské zodpovědnosti.

6.1. Umístění dítěte v jiném členském státě:

V případě, že soud příslušný podle článků 8 až 15 nařízení č.2201/2003 zvažuje umístění dítěte do ústavní péče nebo do pěstounské rodiny a pokud k tomuto umístění má dojít v jiném členském státě, soud nejprve konzultuje ústřední orgán nebo jiný příslušný orgán tohoto členského státu, pokud se v tomto jiném členském státě pro vnitrostátní případy umístění dětí vyžaduje zásah orgánu veřejné moci. Toto rozhodnutí jde v dožadujícím se státě vydat pouze pokud příslušný orgán dožádaného státu s umístěním vyslovil souhlas.

V případě, že soud příslušný podle článků 8 až 15 rozhodne o umístění dítěte do pěstounské rodiny a pokud k tomuto umístění má dojít v jiném členském státě a pro vnitrostátní případy umístění dětí se v tomto členském státě nevyžaduje žádný zásah orgánu veřejné moci, uvědomí o tom příslušný soud ústřední orgán nebo jiný příslušný orgán tohoto členského státu.

---

⁴⁰ Za tímto účelem se využívá Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci, zřízená rozhodnutím 2001/470/ES.

2. Úprava výživného v evropském právu

Zákon vyžaduje, aby si členové jedné rodiny poskytovali vzájemnou pomoc na základě rodinné solidarity: rodiče jsou povinni poskytovat svým dětem výživu, výchovu a podporu; v některých členských státech mají děti povinnost zajistit svým rodičům výživu, jestliže ji potřebují; rozvedený manžel má vyživovací povinnost vůči bývalému manželovi, jemuž byly svěřeny do péče jejich děti. Vyživovací povinnost je obecně plněna ve formě měsíčních plateb, tzv. výživného. Soud stanoví výši výživného a podmínky pro její úpravu, ale této povinnosti může zprostit rodiče, který poskytuje dítěti bydlení, stravu a další podporu. Platby výživného jsou určeny konkrétní osobě a na jinou osobu nelze v žádném případě převést.

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I) obsahuje pravidla pro zvláštní příslušnost soudů ve věci pohledávek na výživném. Podle tohoto nařízení může osoba oprávněná k výživě věc předložit buď soudu členského státu, v němž má bydliště odpůrce, nebo soudu členského státu, v němž má osoba oprávněná k výživě bydliště nebo místo obvyklého pobytu. Osoba oprávněná k výživě je proto ve výhodném postavení. Pokud se navíc dlužník rozhodne jednat, musí se podřídit obecnému pravidlu a má pouze jednu možnost, tj. předložit věc soudu příslušnému podle místa bydliště osoby oprávněné k výživě. Je-li navíc věc týkající se výživného věcí vedlejší v řízení ohledně osobního stavu osob (např. v řízení o rozvodu), bude projednávána u soudu, který je k tomuto řízení příslušný podle práva daného státu, pokud však tato příslušnost není založena pouze státní příslušností některé ze stran. Podle článku 33 budou rozhodnutí o výživném vydaná v jednom členském státě uznána v jiném členském státě a vykonána v jiném členském státě poté, co zde byla na návrh kterékoli strany prohlášena za vykonatelné.

Článek 34 vylučuje uzнат rozhodnutí, které je v rozporu s veřejným pořádkem, nebo pokud žalovanému nebyl doručen návrh na zahájení řízení a rozhodnutí bylo vydáno v jeho nepřítomnosti a pokud je neslučitelné s rozhodnutím vydaným v řízení mezi týmiž stranami v členském státě, v němž se o uznání žádá.

Přestože je toto řízení poměrně jednoduché, nařízení neodstraňuje všechny překážky kladené „volnému pohybu rozhodnutí“ v rámci Evropské unie a upravuje meziopatření, která jsou i nadále příliš omezující. V roce 2005 proto předložila Komise Radě EU návrh nařízení o příslušnosti, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech vyživovací povinnosti. Cílem tohoto návrhu je

odstranit řadu překážek, které v současné době stále omezují úspěšné vymáhání pohledávek výživného v celé Evropské unii. Nařízení by mělo snížit počet formalit nutných k tomu, aby bylo soudní rozhodnutí přijato a vykonáno v jakémkoli členském státě. Mělo by umožnit využití všech nutných kroků v místě obvyklého pobytu, včetně samotného řízení o výkonu rozhodnutí, hlavně k tomu, aby bylo placení výživného zajištěno srážkami ze mzdy nebo trvalým příkazem z bankovního účtu; dále je třeba zmínit zavedení mechanismů spolupráce nebo přístupu k informacím, které umožní určit místo pobytu povinného a ocenit jeho majetek. Také by mělo nařízení sloužit k tomu, aby bylo možné zajistit účinné a trvalé vymáhání dlužného výživného tím, že osoba oprávněná k výživnému bude mít v rámci celého území Evropské unie k dispozici vykonatelné rozhodnutí a následně bude moci využít jednoduchý a harmonizovaný systém vykonávacího řízení.

IX. Mezinárodní únosy dětí

Pojem „únos dítěte“ má z hlediska soukromého práva užší význam, než jak je tento pojem tradičně chápán. Z hlediska soukromého práva jde pouze o takové jednání, kterým se jeden z rodičů nebo blízkých příbuzných snaží získat sám pro sebe možnost vykonávat rodičovskou zodpovědnost a starat se o dítě, a to bez souhlasu druhého rodiče nebo zákonného zástupce. Z hlediska mezinárodního práva soukromého jsou řešeny jen soukromoprávní následky jednání spočívajícího v mezinárodním únosu dítěte a do trestněprávní roviny nijak nezasahují. Jde o zásah, který má především na dítě velmi negativní dopad, jelikož to se musí náhle vyrovnávat nejen se ztrátou kontaktu s jedním z rodičů, ale také s novým prostředím, často také jiným jazykem a kulturou, přichází také o většinu kontaktů na své blízké⁴¹. Státy proto přijímají různá opatření, kterými se snaží mezinárodním únosům dětí zabránit, případně co nejrychleji napravit jejich následky. Výchozí právní úpravou je Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 a Nařízení Brusel IIa. Obě právní normy vychází ze zásady, že nejlépe ochrání zájem dítěte soud v místě obvyklého pobytu, protože je dítěti nejbližší a má nejlepší podmínky pro posouzení skutečností relevantních pro vydání rozhodnutí o budoucích poměrech dítěte.

Haagská úmluva ze dne 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, kterou ratifikovaly všechny členské státy, bude nadále používána ve vztazích mezi členskými státy. Nicméně je tato Úmluva doplněná určitými ustanoveními nařízení, která se začnou používat v případech únosu dítěte mezi členskými státy. Při sjednávání nařízení Brusel IIa byla jako jeden ze stěžejních bodů řešena otázka, zda má ve vztazích mezi členskými státy EU nařízení Úmluvu plně nahradit. Převážná většina členských států s tím ale nesouhlasila, neboť se obávala oslabení funkčnosti Úmluvy, jako jednoho z nejvýznamnějších právních aktů v této oblasti⁴². nakonec bylo přijato kompromisní řešení, podle kterého Úmluva zůstává nadále hlavním východiskem právní úpravy únosů dětí, nařízení ji však modifikuje a doplňuje stanovením pravidel pro řízení o navrácení dítěte (čl.11)⁴³. Tyto modifikace se však uplatní pouze ve vztazích mezi členskými státy.

⁴¹ Beaumont, P.R., McElevay, E.: The Hague convention on international child abduction. Oxford University, 1999, str. 1

⁴² Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

⁴³ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

Nařízení č. 2201/2003 stanoví pravidla, jejichž cílem je v rámci Společenství účinně řešit problém únosů dětí. Aby nařízení mělo odrazující účinek, dává soudům členského státu, ve kterém mělo dítě před únosem bydliště, rozhodující slovo. Rodiče se tak již nebudou snažit o uchýlení se k únosu proto, aby věc mohli předložit soudci stejné státní příslušnosti v naději, že dojde k přezkumu soudního rozhodnutí vydaného v jiném členském státě. Soudy členského státu, do kterého bylo dítě uneseno, by mohly rozhodnout o tom, že se dítě nevrátí ihned, pokud je to nutné buď vzhledem k závažnému riziku ohrožení dítěte při jeho návratu, nebo pokud dítě dosáhlo určitého věku a vyspělosti a navrátit se nechce. Je však na soudech členského státu, ve kterém mělo dítě před únosem bydliště, aby přijaly konečné rozhodnutí o tom, kde má dítě zůstat. Je-li to s ohledem na věk a stupeň vyspělosti dítěte vhodné, dítě by mělo být v průběhu řízení vyslyšeno. Ústřední orgány mají povinnost zajistit, aby dítě bylo nalezeno a navraceno. Rovněž by měly napomáhat rodičům, kteří se stali oběťmi únosu, prosazovat mediaci a podporovat komunikaci mezi soudy.

1. Nařízení Brusel IIa

Nařízení upravuje jednak příslušnost soudů v případech neoprávněného odebrání nebo zadržení dítěte a dále způsoby, jakými má být dítě navraceno do příslušného členského státu.

1.1. Příslušnost soudů:

V případech neoprávněného odebrání nebo zadržení dítěte jsou soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, příslušné do doby, kdy dítě získá obvyklé bydliště v jiném členském státě a každá osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dá souhlas k odebrání nebo zadržení, nebo dítě mělo bydliště v jiném členském státě po dobu nejméně jednoho roku poté, co se osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dozvěděla nebo se měla dozvědět místo, kde se dítě nachází, dítě si ve svém novém prostředí zvyklo, pokud

1) do jednoho roku poté, co se nositel práva dozvěděl místo pobytu dítěte, nebyla podána žádost o navrácení dítěte u příslušných orgánů státu, kam bylo dítě odebráno nebo kde je zadržováno

2) žádost o navrácení dítěte byla nositelem práva péče o dítě vzata zpět a do jednoho roku nebyla podána žádost nová

- 3) věc projednávaná u soudu v členském státě, kde mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, byla uzavřena.
- 4) soudy členského státu, ve kterém mělo dítě bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, vydaly rozhodnutí o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte.

2. Navrácení dítěte:

Nařízení ve svém článku 11 přímo odkazuje na Haagskou úmluvu z roku 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě může požádat příslušné orgány v členském státě o vydání rozhodnutí na základě Haagské úmluvy z roku 1980, aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno nebo zadrženo v jiném členském státě, než ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením. Nařízení odkazuje na články 12 a 13 Haagské úmluvy, podle kterých má být dítěti zajištěna možnost, aby bylo vyslechnuto, pokud se to nejeví nevhodné vzhledem k jeho věku nebo stupni vyspělosti (viz níže). Soud by měl o žádosti o navrácení dítěte jednat rychle a využívat nejrychlejší postupy, které jeho vnitrostátní právo umožňuje. S výjimkou případů, u kterých to neumožňují mimořádné okolnosti, vydá soud rozhodnutí do šesti týdnů od podání žádosti.

Soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte, pokud osoba, která o navrácení dítěte požádala, nedostala příležitost být vyslechnuta. Pokud soud vydá rozhodnutí o nenavrácení dítěte na základě článku 13 Haagské úmluvy⁴⁴, musí ihned zaslat opis soudního rozhodnutí o nenavrácení a příslušných písemností, zejména přepisu výslechnů učiněných před soudem, příslušnému soudu nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, a to v souladu s vnitrostátním právem. Soud musí obdržet všechny uvedené písemnosti do jednoho měsíce ode dne rozhodnutí o nenavrácení. Soud, který obdrží tyto informace, je musí oznámit stranám a vyzvat je, aby v souladu s vnitrostátním právem do tří měsíců od tohoto oznámení doručily svá podání soudu, aby soud mohl prošetřit otázku práva péče o dítě. Pokud soud v dané lhůtě neobdrží žádné podání, věc uzavře. Bez ohledu na rozhodnutí o nenavrácení vydané na základě

⁴⁴ Soud není povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže je prokázáno, že osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl vykonávat péči o dítě, tuto péči ve skutečnosti nevykonával nebo s přemístěním souhlasil, nebo jestliže existuje vážné nebezpečí, že by návrat dítěte vystavil fyzické nebo duševní újmu. Soud může dále odmítnout nařídit návrat dítěte, pokud s návratem dítěte nesouhlasí a dosáhlo takového věku a stupně vyspělosti, že je možné přihlížet k jeho stanoviskům.

článku 13 Haagské úmluvy z roku 1980, je v souladu s oddílem 4 kapitoly III nařízení č.2201/2003 za účelem zajištění navrácení dítěte vykonatelné každé následné rozhodnutí nařizující navrácení dítěte, které vydal soud příslušný podle tohoto nařízení.

2. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech

mezinárodních únosů dětí

Tato úmluva vstoupila v platnost dne 1.12.1983 a pro Českou republiku dnem 1.3.1998. V komunitárním právu je úmluva provedena nařízením Rady Evropských společenství č. 2201/2003 .

Předtím než úmluva vstoupila v platnost, oběti „legálních únosů“ měli málo prostředků, jak dosáhnout nápravy své situace. Nyní jim byla alespoň poskytnuta podpora a právní základ, s jehož pomocí může dojít k obnovení stavu před odebráním či zadržením. Není sporu o tom, že nezákonné přemístění nebo zadržení dítěte je samo o sobě škodlivé a mělo by mu být zabráněno. Pokud je dítě odděleno od osoby, která o něj po dlouhou dobu pečuje a od domácího prostředí, byla by nutná přítomnost velice silných důvodů k tomu, aby nebylo okamžitě posláno zpět. Následně mohou soudy obvyklého bydliště dítěte provést šetření veškerých relevantních informací a učinit rozhodnutí ohledně toho, co je v nejlepším zájmu dítěte. Otázkou zůstává, zda vazby dítěte z období před únosem a odrazující účinek, který to může mít na druhého rodiče, jsou dostatečným základem, pro vedení zkráceného řízení o navrácení dítěte. Část odborné veřejnosti se naopak přiklání k názoru, že v zájmu zachování stability daného dítěte by mělo dojít k naprostému odtržení od minulého obvyklého bydliště, aby soudy v novém státě pobytu mohly převzít zodpovědnost za určení budoucnosti dítěte⁴⁵.

Dle preambule je účelem Úmluvy mezinárodní úpravou chránit děti před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s dětmi. Důležité je promptní obnovení původního pokojného stavu před únosem, tzn. navrátit rychle dítě zpět do místa jeho dosavadního obvyklého bydliště (před únosem), aby bylo posléze za rovných podmínek spravedlivě rozhodováno o úpravě poměrů k dítěti. Úmluva má zabránit tomu, aby protiprávním přemístěním dítěte do jiného státu, než je stát jeho obvyklého bydliště, případně zadržením v jiném státě,

⁴⁵ Beaumont, P.R., McEleavy, E.: The Hague convention on international child abduction, Oxford University, 1999, str. 280 a násl.

byla otevřena cesta ke změně mezinárodní soudní pravomoci a rozhodného práva pro úpravu péče o dítě⁴⁶.

Úmluvu je třeba vykládat a používat s přihlédnutím k zájmu dítěte. Zájmem dítěte při mezinárodních únosech je jeho co nejrychlejší navrácení do místa obvyklého bydliště, kde rodina před únosem společně žila. Dále je nezbytné, aby orgány státu důsledně dbaly na zachování nestrannosti a dodržení zásady rovnosti a to zejména k právům obou rodičů. Poučováním obou rodičů i samotného dítěte a vysvětlováním celé situace včetně smyslu úmluvy lze tlumit vyhocenou situaci a předejít konfliktům. Liknavý postup je v rozporu se zájmy dítěte. Při hodnocení zájmu dítěte nelze bez dalšího upřednostňovat dosavadní domácí prostředí.

1. Protiprávní přemístění nebo zadržení:

Termín „únos dítěte“ se vyskytuje pouze v názvu Úmluvy, poté jsou používány termíny „protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte“. Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže bylo porušeno právo péče o dítě⁴⁷, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán podle právního řádu státu, v němž mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před jeho přemístěním nebo zadržením a v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno. Právo péče o dítě podle předchozí věty vyplývá zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu. Právo rozhodné pro posouzení, zda určité osobě svědčilo právo bezprostředně před přemístěním nebo zadržením právo péče o dítě, je třeba chápat široce, tj. včetně klizeních norem daného právního řádu.⁴⁸ Není proto vyloučeno, aby právo dítěte bylo posouzeno podle jiného právního řádu, než státu obvyklého pobytu dítěte, jestliže kolizní normy tohoto stanoví jiný hraniční určovatel než obvyklý pobyt dítěte (např. státní občanství dítěte).⁴⁹

---

⁴⁶ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

⁴⁷ Právo péče o dítě zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte (čl. 5 písm. a Haagské úmluvy).

⁴⁸ Pérez-Vera Report, č. 66 a 68

⁴⁹ Zavadilová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

2. Soudní pravomoc v případech protiprávního přemístění a zadržení dítěte:

Podle článku 12 Úmluvy rozhodují o navrácení protiprávně uneseného nebo zadrženého dítěte soudy státu, v němž se dítě fyzicky nachází. Zpravidla půjde o stát, kam bylo dítě uneseno, nemusí tomu tak být ale vždy. Věcná působnost tohoto soudu je omezena pouze na rozhodnutí o navrácení dítěte⁵⁰. K rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti a úpravě budoucích poměrů dítěte je příslušný stát původního obvyklého pobytu dítěte. Tato příslušnost přetrvává buď do doby, než dítě získá obvyklý pobyt v nové členské státě a nositel práva péče o dítě vyjádří s přemístěním nebo zadržením souhlas nebo do doby, kdy bydliště dítěte v novém státě trvá déle než jeden rok od okamžiku, kdy se nositel práva péče o dítě dozvěděl, kde se dítě nachází. Úmluva vychází z předpokladu, že nelze vyloučit, aby dítě nabylo obvyklé bydliště v novém státě pobytu. Kdyby tomu tak nebylo, bylo by možné i po delší době nařídít navrácení dítěte do státu původního obvyklého pobytu, což by vedlo k opětovnému vytržení dítěte z jeho domácího prostředí. Založením obvyklého pobytu v novém členském státě, do kterého bylo dítě uneseno, končí pravomoc soudů minulého členského státu a soudy nového členského státu mohou vydat rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

3. Ústřední orgány:

Každý smluvní stát má povinnost určit ústřední orgán k výkonu povinností uložených Úmluvou. Tyto orgány navzájem spolupracují na zajištění bezodkladného návratu dětí a na dosažení všech cílů Úmluvy. Mezi hlavní úkoly ústředních orgánů patří:

- a) zjistit místo pobytu dítěte, které bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo
- b) uchránit dítě další újmy, tj. činit potřebná předběžná opatření
- c) zajistit dobrovolné vrácení dítěte, příp.usnadnit smírné řešení
- d) vzájemně si sdělovat informace týkající se sociálního postavení dítěte
- e) poskytovat obecné informace o právním řádu vlastního státu
- f) zahájit nebo usnadnit zahájení soudního nebo správního řízení za účelem návratu dítěte
- g) poskytovat právní pomoc, včetně poskytnutí právního zástupce
- h) učinit opatření vhodná k bezpečnému návratu dítěte
- i) vzájemné poskytování informací o provádění této Úmluvy

---

⁵⁰ Zavadišová, M.: Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu, dizertační práce, PrF UK, 2007

4. Návrat dítěte:

Základním cílem Úmluvy je zajištění bezodkladného navrácení dítěte do státu jeho obvyklého bydliště. Za tímto účelem zakotvuje Úmluva zvláštní řízení o navrácení dítěte. Jeho smyslem je v co nejkratší době rozhodnout, zda bylo dítě protiprávně přemístěno či nikoli a rozhodnout o jeho navrácení do státu jeho obvyklého původu. Předmětem řízení přitom není úprava rodičovské zodpovědnosti.

K zajištění, že návrat bude v zájmu dítěte, by měla být věnována větší pozornost tomu, zda existuje reálná a podstatná vazba mezi dítětem a místem jeho obvyklého bydliště; což je obvykle místo, kam by měl být vydán příkaz k návratu. Pokud dítě strávilo v zemi méně než šest měsíců, je nepravděpodobné, že si k ní vyvinulo zvláštní spojení, zvláště pokud následovalo delší časové období ve státě původním. Proto by dítě nemělo být vázáno na určitou soudní jurisdikci jakmile se tam rodič přemístí a ani osoba, která do té doby vykonávala rodičovskou zodpovědnost a která ve většině případů neochotně souhlasí s takovým přesunem, by neměla být takto vázána⁵¹.

Osoba, instituce nebo jiný orgán, který tvrdí, že dítě bylo přemístěno nebo zadrženo jednáním porušujícím právo péče o dítě, může požádat buď ústřední orgán obvyklého bydliště dítěte nebo ústřední orgán kteréhokoliv jiného smluvního státu o pomoc při zajištění návratu dítěte.

3.1. Řízení o navrácení dítěte:

Řízení se zahajuje na návrh. Náležitosti návrhu jsou uvedeny v čl. 8 Haagské úmluvy. Domnívá-li se ústřední orgán, který obdrží tento návrh, že je dítě v jiném smluvním státě, předá přímo a bezodkladně návrh ústřednímu orgánu tohoto jiného smluvního státu a informuje o tom navrhovatele. Ústřední orgán státu, v němž dítě je, učiní všechna potřebná opatření k dosažení dobrovolného navrácení dítěte.

Orgány smluvních států jsou povinny v řízení o navrácení dítěte jednat urychleně. Pokud orgán nerozhodne do šesti týdnů od zahájení řízení, má navrhovatel právo na sdělené důvodů odkladu.

Pokud v den zahájení řízení uplynulo od protiprávního přemístění období kratší než jeden rok, nařídí příslušný orgán bezodkladné navrácení dítěte. Pokud se neprokáže,

⁵¹ Beaumont, P.R., McEleavy, E.: The Hague convention on international child abduction, Oxford University, 1999, str. 290 a násl.

že se dítě sžilo s novým prostředím, nařídí příslušný orgán jeho navrácení, přestože uplynula doba delší než jeden rok.

Při zjišťování, zda došlo k protiprávnímu přemístění nebo zadržení, mohou příslušné orgány dožadovaného státu přihlídnout k právu a soudním nebo správním rozhodnutím státu obvyklého bydliště dítěte, aniž by přistoupily k zvláštnímu řízení ohledně důkazů tohoto práva nebo o uznání cizích rozhodnutí, jehož by se jinak použilo.

Příslušné orgány smluvního státu mohou, dříve než nařídí návrat dítěte, požadovat, aby navrhovatel získal od orgánu státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí nebo jiné zjištění, že přemístění nebo zadržení dítěte je protiprávní. Ústřední orgány státu mohou navrhovateli pomoci v mezích svých možností takové rozhodnutí získat.

Rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.

Soud by měl o navrácení rozhodnout co nejrychleji (čl.11 Úmluvy). Úmluva i nařízení Brusel IIa stanoví z tohoto důvodu zvláštní šestitýdenní lhůtu. Rozdíl mezi oběma normami spočívá v závaznosti této lhůty. Zatímco úmluva dává při nedodržení lhůty pouze možnost požádat o sdělení průtahů v řízení, nařízení stanoví, že soudy jsou povinny rozhodnout v této lhůtě, ledaže by tomu bránily závažné mimořádné okolnosti.

3.2. Rozhodnutí o nenavrácení dítěte:

Soudní nebo správní orgán dožádaného státu není povinen nařídít navrácení dítěte, pokud osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže že osoba, která měla pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti toto právo v době přemístění nevykonávala. Důkazní břemeno v tomto případě nese únosce, případně jiná osoba, která s navrácením nesouhlasí.

Soud navrácení dítěte zamítne také, pokud by bylo dáno vážné nebezpečí, že by návrat vystavil dítě fyzické nebo duševní újmě případně jej jinak dostal do nesnesitelné situace. Ze statistik zpracovaných Haagskou konferencí vyplývá, že toto hledisko bylo nejčastějším důvodem pro zamítnutí navrácení dítěte.

Soud může také odmítnout nařídít navrácení dítěte, jestliže zjistí, že dítě s návratem nesouhlasí a soud může toto zjištění považovat vzhledem k věku a duševní vyspělosti dítěte za dostatečné. Z článku 13 Úmluvy a také článku 11 nařízení vyplývá, že soud by neměl nařídít navrácení dítěte, aniž by přihlédl k jeho názoru, jestliže je to z hlediska věku a stupně vyspělosti možné. Při hodnocení okolností musí příslušné

orgán přihlédnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště státu.

Pokud soud jednoho členského státu zamítne navrácení dítěte pro některý z důvodů stanovených v čl.13 Úmluvy, má povinnost do jednoho měsíce poslat opis rozhodnutí a dalších podstatných důkazů příslušnému soudu nebo jinému ústřednímu orgánu, v němž mělo dítě obvyklý pobyt před únosem.

3. Shrnutí:

Úmluva stojí na zásadě, že dítě má být navraceno do prostředí z něhož bylo protiprávně přemístěno. Nařízení Brusel IIa je k nenavrácení dětí ještě přísnější, protože umožňuje navrácení dítěte do obvyklého bydliště i v případě, že dítěti hrozí nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, ale jen za podmínky, že jsou přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení. Pro oba předpisy je společné, že kladou stěžejní důraz na zájem dítěte. Soudy podle Haagské úmluvy nerozhodují o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, ale o navrácení dítěte. Je v zájmu dítěte, aby řízení ve věci samé probíhalo v místě jeho obvyklého bydliště, tedy aby nebylo vytrháváno ze svého obvyklého prostředí a aby konfliktem mezi rodiči bylo zasaženo co nejméně. Z tohoto důvodu stanoví Haagská úmluva pro vyřízení lhůtu šesti týdnů. Navíc v obou předpisech platí, že soudy posledního obvyklého pobytu dítěte před přemístěním či zadržením jsou příslušné rozhodovat o výchově.

Řešení rodinných konfliktů je i při existenci sebelepších právních norem vždy problematické. Důležitá je u těchto typů sporů rychlost řízení. Stávající praktické nedostatky v řešení sporů jsou spojené především s lidským faktorem.

K protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte dochází nejčastěji z důvodu konfliktu rodičů, a právě neschopnost dohody mezi nimi často řešení situace velmi komplikuje a také protahuje. V této fázi mohou velmi účinnou roli sehrát třetí osoby, vystupující v pozici vyjednávačů či mediátorů, které svým neutrálním postojem k oběma stranám sporu napomáhají najít konstruktivní řešení přijatelné pro obě strany. Jejich pozici by bylo třeba do budoucna posílit.

V České republice je ústředním orgánem určeným k výkonu povinností uložených Úmluvou Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Způsobem, jak zefektivnit průběh řízení, a jak docílit, aby činnost tohoto Úřadu byla do budoucna ještě více zaměřena na ochranu práv dítěte, je právě posílení postavení tohoto úřadu, který by

měl ve sporu dvou rodičů zastávat právě zájmy dítěte a nikoli jedné ze zúčastněných stran.

Vlekoucí se spory může dále urychlit přímá spolupráce mezi soudci státu původního obvyklého bydliště a státu, kam bylo dítě přemístěno. Česká republika již prostřednictvím ministerstva spravedlnosti určila styčného soudce ve věcech rodinného práva, který mimo jiné zprostředkovává výměnu informací mezi soudci či mezi ústředním orgánem a soudem.

V neposlední řadě představuje velký problém v této souvislosti také nízké právní povědomí veřejnosti, které je způsobeno mimo jiné i nedostatečnou prevencí.

X. Závěr

Právní ochrana dítěte je významnou a důležitou oblastí rodinného práva s ohledem na vysokou společenskou potřebu úpravy této problematiky a související nutnost existence účinných právních nástrojů k zajištění ochrany zájmů dětí, zejména v případech rozpadu manželství, konfliktu mezi zájmy rodičů a nemožnosti jejich dohody, kdy je zapotřebí efektivní a rychlé ingerence ze strany státu. Úroveň právní ochrany dítěte v jednotlivých státech a účinnost této ochrany je odrazem kulturní a společenské vyspělosti daného státu. Současně však jde o právní oblast, kde hrají významnou roli kulturní a společenské odlišnosti a specifika daného státu, ať již jde o rozdílný náhled na problematiku přípustnosti rozvodů manželství, ale i jiné otázky. Vzhledem k těmto kulturním odlišnostem a specifikům, které vyskytují i mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie, je unifikace a harmonizace oblasti právní ochrany dítěte v některých případech značně problematická. Přesto se podařilo přijmout a schválit některé normy upravující danou problematiku na úrovni mezinárodní i komunitární.

Nařízení Brusel IIa spolu s Haagskou Úmluvou o ochraně dětí a Haagskou úmluvou o mezinárodních únosech dětí jsou dle mého názoru dostatečnou právní úpravou obsahující téměř všechny významné aspekty právní ochrany dětí. Nelze opomenout ani nařízení Brusel I, které upravuje otázku výživného.

Tyto právní normy však na druhou stranu obsahují převážně procesněprávní předpisy, hmotné právo je v nich zmíněno pouze okrajově a výklad a zakotvení většiny základních hmotněprávních pojmů zůstává zakotven pouze ve vnitrostátním právu jednotlivých členských států. Jako problém se nicméně jeví nízký počet států, které ratifikovaly Haagskou úmluvu o ochraně dětí, čímž je omezena faktická vymahatelnost práv v ní stanovených.

Hlavním přínosem Haagské úmluvy a nařízení Brusel IIa je stanovení pravidel pro uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nařízení má důležitý význam také proto, že určuje, že rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti vydaná v jakémkoli členském státě jsou uznatelná a vykonatelná v jakémkoli jiném členském státě, aniž by byla vyžadována vzájemnost, která byla do této doby požadována v rámci mezinárodních smluv upravujících problematiku uznání a výkonu rozhodnutí. Významným přínosem těchto norem je rovněž zakotvená nutnost spolupráce jednotlivých ústředních orgánů členských států, která by měla výrazně

urychlit soudní řízení, a dále možnost navrácení protiprávně přemístěného a zadržovaného dítěte do státu obvyklého původu.

Oblast mezinárodního práva soukromého se nadále dynamicky rozvíjí, tak aby adekvátně reflektovala společenské změny, které nastaly v důsledku liberalizace pohybu osob a zvyšujícího se výskytu manželství s mezinárodním prvkem. Zejména na komunitární úrovni je ve fázi návrhu několik projektů. Zároveň se také Haagská konference mezinárodního práva soukromého věnuje tvorbě nových právních předpisů v oblasti rodinného práva. Rada EU v projednává novelu nařízení Brusel IIa, ta by se ale měla věnovat převážně věcem manželským.

V současné době rovněž probíhá jednání o nové komunitární úpravě výživného. Mělo by se jednat o úmluvu, která by upravovala nejen administrativní spolupráci států při vymáhání výživného, ale také pravidla pro uznání a výkon rozhodnutí o výživném, stejně tak jako kolizní normy. Hlavním cílem této nové úmluvy je usnadnit a urychlit přeshraniční vymáhání výživného. V souvislosti s přijetím připravované haagské úmluvy by mělo rovněž dojít k přijetí nového komunitárního nařízení upravujícího oblast výživného.

Evropské společenství i Haagská konference mezinárodního práva soukromého v současné době usilují o stále hlubší unifikaci pravidel mezinárodního práva soukromého a procesního v oblasti rodinného práva. Jednotná pravidla spolu se systémem uznávání a výkonu rozhodnutí by měly přispět ke zvýšení právní jistoty ve všech členských státech EU a současně také k usnadnění řešení rodinných sporů, které mají velice často negativní dopad na sporné strany, přičemž tento účinek bývá nejsilnější zejména ve vztahu k nezletilým dětem, jichž se tyto spory také velmi často týkají. Na druhé straně by velké množství právních předpisů upravujících danou problematiku mohlo vést k roztržiténosti právní úpravy, z čehož by mohly vznikat konflikty jednotlivých norem a vzájemná nepřehlednost všech pramenů. Nastíněným problémům by bylo možné předejít přijetím jedné unifikující normy, která by zahrnovala všechny otázky spadající pod oblast rodinného práva, jak procesněprávní, tak hmotněprávní.

Cílem této práce bylo podat přehled nejvýznamnějších právních pramenů, které se týkají právní ochrany dítěte a to jak z hlediska českého práva, tak z hlediska práva komunitárního. Domnívám se, že tento cíl se mi podařilo naplnit.

Literatura

- Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Doplněk Brno 2004
- Kučera Z., Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, Karolinum UK
Praha 1996
- Rozehnalová, N., Týč, V., Evropský justiční prostor, MU Brno 2006
- Tichý, L., - Arnold, R. – Svoboda, P. – Zemánek, J. – Král, R. , Evropské právo, 3.vydání,
Praha, C.H.Beck 2006
- Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva, C.H.Beck
1999
- Knappová, M., Švestka, J., et al., Občanské právo hmotné, Svazek III., 3. aktualizované a
doplněné vydání, ASPI, 2002
- Hrušáková, M., et al., Zákon o rodině - Komentář, 3.vydání, C.H.Beck, 2005
- Pauknerová, M., Evropské mezinárodní civilní procesní právo, Právní fórum 4/2006
- Pauknerová, M., Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu ČR do EU
Praktická příručka pro požívání nového nařízení Brusel IIa, červen 2005

Zabraněná literatura:

Stalford, H., Regulating Cross-National Divorce, Child Contact and Residence in the European
Lamont, R., Habitual Residence and Brussels IIbis: Developing Concepts for European
Private International Family Law , Journal of Private International Law, svazek 3, číslo 2,
2007

Beaumont, P.R., McEleavy, E.: The Hague convention on international child abduction,
Oxford University, 1999

Sonia Morano-Foadi, Problème and challenges in researching bi-national migrant families
within the European union, International journal of Law, Policy and family, 2007

internetové portály:

ec.europa.eu/civiljustice

www.euroskop.cz

http://europa.eu/index_cs.htm